



*Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 12/3 2023 s. 1024-1054, TÜRKİYE*

*Araştırma Makalesi*

**MAKSADÎ'NİN KANİJE KALESİ FETİHNÂMESİ**

**Semih YEŞİLBAĞ\***

**Geliş Tarihi: 13.08.2023**

**Kabul Tarihi: 28.08.2023**

**Öz**

Haberleşme imkânlarının günümüzdeki kadar gelişmediği eski devirlerde fethin ülke içinde ve dışında duyurulması gerekli görülmüştür. Bu amaçla özellikle İslâm beldelerine katılmış yeni yerlerin ilanı için fetihnâmeler yazılmış, çeşitli yerlere gönderilmiştir. Bu eserler, padişahların fethedilen yerleri haber veren ferman ve mektupları dışında fetihten bahseden edebî bir türü karşılamak için de kullanılmıştır. Edebiyatımızda sanatçılar, fethedilen yerler münasebetiyle bu türde pek çok eser kaleme almışlardır.

Eldeki bilgiler ışığında 16. yüzyılın ikinci yarısında Balkan coğrafyasında doğduğu düşünülen Maksadî de 1600 yılında Kanije Kalesi'nin Osmanlı Devleti topraklarına katılması vesilesiyle fetihnâme türünde bir şiir yazmıştır.

Bu makalede fetih, fethiyye ve fetihnâme terimleri açıklanmış; Kanije ve Kanije Kalesi'nin fethi hakkında bilgiler verilmiş; eserin müellifi olan Maksadî tanıtılmış; şiirin şekil özellikleri, muhtevası üzerinde durulmuş ve şiirdeki bilgiler ile tarihî kaynaklardaki bilgilerin mukayesesi şiirden alınan beyitlerin delaletiyle yapılmıştır. Eserin çeviri yazılı metni ve orijinal sayfaları da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu çalışma ile daha çok Tiryâkî Hasan Paşa'nın 1601'deki destansı müdafaası ile bilinen Kanije'nin Sadrazam Damad İbrahim Paşa (ö.1010/1601) tarafından gerçekleştirilen fethinin de önemli olduğu vurgulanırken Hasan Beyzâde Ahmed Paşa tarafından yazılmış mensur eserin Kanije fethi için yazılmış tek fetihnâme olmadığı, tarihî bir olayı konu alan şiirlerde tarih ile edebiyatın birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu gibi hususlar da dikkate sunulmaya çalışılmıştır.

**Anahtar Sözcükler:** Maksadî, Kanije, Kanije Kalesi'nin fethi, fetihnâme, şiir mecmûaları.

**MAKSADÎ'S FETİHNÂME OF THE CONQUEST OF KANİJE CASTLE**

**Abstract**

In ancient times, when the means of communication were not as developed as they are today, it was deemed necessary to announce the conquest within and outside the country. For this purpose, especially for the announcement of new places that were annexed to Islamic lands, fetihnâme (conquest poem) were written and sent to different places. These works were also used to meet a literary kind that mentions conquest, apart from the

\* Dr. Öğr. Üyesi; Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, [syesilbag@hotmail.com](mailto:syesilbag@hotmail.com).

sultans' edicts and letters announcing the conquered places. In our literature, artists wrote works in this genre on the occasion of conquered places.

In the light of the available information, Maksadî, who is thought to have been born in the second part of 16th century in the Balkan region, wrote a *kıt'a* (a form of poetry in classical Turkish literature) in the field of *fetihnâme* on the occasion of the conquest of the Castle of Kanije to the Ottoman State in 1600.

In this article, the terms conquest, *fethiyye* and *fetihnâme* are explained, information about Kanije and its conquest is given, the poet of the *kıt'a* Maksadî, is introduced, the formal features and content of the poetry are emphasized, and the comparison of the information in the *fetihnâme* with the information in historical sources is made by means of the couplets taken from the *kıt'a*. The transcribed text and original pages of the work are also included in the study.

With this research, it is tried to show that the conquest of Kanije Castle by Grand Vizier Damad İbrahim Pasha (d. 1010/1601) in 1600, which is mostly known for the epic defense of Tiryâkî Hasan Pasha in 1601, is also important, that the prose work written by Hasan Beyzâde Ahmed Pasha is not the only *fetihnâme* written for the conquest Kanije, and that history and literature complement each other in *fetihnâme* about a historical event.

**Keywords:** Maksadî, Kanije, conquest of Kanije Castle, *fetihnâme* (conquest poem), poetry journals.

## Giriş

Kanije Kalesi'nin fethinden bahsedilen bu çalışmada öncelikli olarak fetih, *fethiyye* ve *fetihnâme* kavramları üzerinde durulması yerinde olacaktır. *Fetih*; açma, açılma, küşat; bir memleket, şehir veya mevkinin savaşa düşman elinden alınması (özellikle İslâm topraklarına katılması), ele geçirme, zapt etme; bir ülkeyi İslâmiyet'e açma (Ayverdi, 2011, I/s. 961-962; Çağbayır, 2007, II/s. 1569) anlamlarına gelen Arapça bir kelime olup çoğulu *fütûh* ya da *fütûhât*tır. Terim olarak İslâm'da meşrû görülen savaşlar hakkında cihad kelimesine benzer bir anlamda kullanılmıştır. İslâm tarihinde Hz. Peygamber ile sahabeler tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için de bu terim kullanılmıştır. Ancak burada kelime; kalbi ve akli İslâm gerçeğine açmak, İslâm mesajının önündeki engelleri kaldırmak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına da gelmektedir. Türk kültüründe ise bu ifade, İstanbul'un fethini anlatan bir terim hâline gelmiştir (Sungurhan Eyduran, 2003, II/s. 482).

Kelime anlamı fethi mensup olan *fethiyye* ise edebiyat terimi olarak daha çok teşbib bölümlerinde herhangi bir yerin fethinin söz konusu edildiği veya teşbibi olmadan doğrudan fethi gerçekleştirenin övgüsünün yapıldığı kasidelere verilen isimdir. Bu şiirler; bir şehrin, bir kalenin İslâm topraklarına katılması dolayısıyla o yerin fâtihihine sunulan ve onun övgüsü için yazılmış şiirlerdir. *Fethiyye*de fethedilen yerin önemi, tasviri, savaşa hazırlık, fetheden askerlerin tekbir sesleri, şükür nidaları, satır aralarında tarihî bilgiler, birtakım özel isimler gibi hususlar dile getirilir. Eğer kasideye doğrudan methe girilerek başlanmışsa fâtihin kılıcı, atı, heybeti, savaşçılığı, makamı, kahramanlıkları, askerinin kahramanlık ve coşkusu gibi konulara da yer verilir (Köklügiller, 2000, s. 115; Aydemir, 2003, s. 483).

*Fetihnâme* terimi ele alınacak olursa bu kelime, öncelikle bir tarih terimidir. Bu yönüyle fetih yazısı veya fetih mektubu anlamındadır. Kazanılan savaş sonunda elde edilen topraklar nedeniyle komşu hükümdarlara, hanlara, prens, şehzade ve valilere gönderilen zafer içerikli

yazılardır. Şekil yönünden fermana benzeyen bu yazılar, padişahın imza ve tuğrasını da taşımaktadır (Akkuş, 2007, s. 77). Türk-İslâm ve diğer İslâm devletlerinde fethedilen beldeleri, kazanılan zaferleri haber veren mektup ve fermanlarla bu fethi anlatan tarihî-edebî eserlere genel olarak fetihnâme denir. Fetihnâmeler, padişah ya da önemli devlet ricalinden bazı kişilerin ferman veya mektupları ve bir yerin fethini anlatan edebî metinler şeklinde temelde iki gruba ayrılabilir. Doğrudan ya da dolaylı olarak fetihle ilgili olan *gazavâtname*, *zafernâme*, *beşâretname*, *tehditname*, *Selimname*, *Süleymânnâme* gibi farklı isimli edebî metinler arasında bazı farklılıklar bulunsa da bu türler, içerik olarak benzer hâlde ve genellikle keskin farklarla ayrılamayacak kadar birbirine karışmış şekildedir (Aksoy, 1995, s. 471).

Orta Çağ İslâm dünyasında hükümdarlar, ülke içinde ve dışında güçlerini, hâkimiyetlerini göstermek için dosta, düşmana süslü ifadelerle yazılmış mektuplar, fermanlar göndermişler; kazandıkları zaferleri, fethettikleri yerleri haber vermişlerdir. Söz gelimi Gazneliler; herhangi bir zafer münasebetiyle devlet içindeki yarı müstakil hükümdarlara, Abbâsî halifelerine ve civardaki farklı devletlere fetihnâmeler göndermiştir. Selçuklu Devleti'nde, Selçuklu Devleti'nin halefi olan Harzemşahlar, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar ve onları takip eden diğer Türk devletlerinde de bu usule riayet edildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde de daha İstanbul'un fethinden önceki zamanlarda bile Hristiyan âlemine karşı kazanılan başarılar, İslâm hükümdarlarına fetihnâmelerle haber verilmekteydi (Aksoy, 1995, XII/s. 470-472; Pakalın, 1993, I/s. 614; Pala, 1995, s. 189).

Edebî bir tür olarak edebiyatımızda 15. yüzyıldan itibaren görülen fetihnâme örnekleri, küçük bir şiir ve yazılardan bağımsız cilt hâlinde olacak kadar farklı hacimlerde olabilmektedir. Bunlar; galibiyet ile biten bir savaşı, savaş sahnelerini, bu savaştaki kahraman ve kahramanlıkları; bir beldenin veya kalenin özellikle gayrimüslimlerden alınmasını konu alan, coşkulu bir dille yazılmış metinlerdir. Örnekleri incelendiğinde bu eserlerde daha çok bir şehrin ya da kalenin alınışından bahsedildiği görülmektedir. Zamanla gazavâtname ve zafernâmeler ile karışmış, belirli bir olayı anlatmak yerine bir padişahın, bir vezirin veya kumandanın bütün savaşlarını, fetihlerini anlatan fetihnâmeler de ortaya çıkmıştır. Bu başlığı taşıyan birçok eserin de genel bir tarihin küçük bir kısmını teşkil etmeleri, bu alandaki karışıklığı daha da artırmıştır. Bu metinler; şiir, düzyazı ya da karışık olarak kaleme alınmıştır. Manzum fetihnâmelerin çoğunun kaside veya mesnevi nazım şekli ile yazıldığı görülmektedir. Fetihnâmeler, bir seferin başlangıcından sonuna kadar yaşanan olayları, savaş ve kişiler hakkındaki bilgileri ihtiva ettiği için tarihle de ilgilidir. Fetihnâmelerin çoğu olayın hemen ertesinde kaleme alınmış olabilmektedir. Ancak tarihî bir olaydan çok sonra yazılan fetihnâmeler de vardır. Tâcizâde Cafer Çelebi'nin *Mahsûre-i İstanbul Fetihnâmesi* bunlardan biridir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1979, s. III/208-209; Tulum, 2023, s. 2).

Fetihnâmelerin 16. yüzyılda sayılarının gittikçe arttığı görülmektedir. Bu sahada ortaya çıkan eserler, çok az edebî bir değer taşır. Bazıları da dil özelliklerini aksettirmesi bakımından önemlidir. Fetihnâmelerin asıl değerinin ise tarihî olduğu söylenebilir. Konu aldıkları seferlere bizzat katılan fetihnâme şairlerinin eserleri başta olmak üzere manzum fetihnâmelerin barındırdıkları birtakım ayrıntılı bilgilerin askerî, biyografik ve sosyal tarih çalışmalarına katkı sağlayabilecek veya bu çalışmalarda bazı boşlukları doldurabilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca fetihnâmeler söz konusu fethi haber vermesi dışında dönemin ünlü bilgin, tarihçi ve edibine yazdırılması açısından tarihî olduğu kadar edebî bir değer de taşır. Söz gelimi Fâtih Sultan Mehmed'in Memluk sultanına gönderilmek üzere yazdırıldığı İstanbul'un fethine

dair fetihnâme, Molla Gürânî tarafından kaleme alınmıştır (Tulum, 2023, s. 15; Yaşaroğlu, 2020, s. 250).

Osmanlılarda fetihnâmeler; genellikle Türkçe, Arapça, Farsça yazılırdı. Çoğunlukla mesnevi nazım şeklinde yazılan fetihnâmelerin bilhassa baş tarafları, bir mukaddime hükmünde olup “name” icabına göre mahal ve mevkiye münasip ayet-i kerime, hadis-i şerif ve Arapça hikemî cümlelerle süslenirdi. Özel yazılış şekilleri olan fetihnâmeler, Allah’a hamd, Hz. Peygamber’e salat, padişah için dua, tebaanın işlerinin düzenlenmesi, düşmanın ne sebeple cezalandırıldığı, padişahın hareketi, askerin çokluğu gibi esaslara dikkat edilerek yazılmıştır. Fetihnâmeler, şairin gözünden, duygu ve düşünce dünyasıyla mübalağalı oluşturulduğu için tarihsel belgelerle karşılaştırılması yapılarak referans alınmalıdır. Osmanlı tarihi için olduğu kadar Osmanlı edebiyatı için de kıymet arz eden fetihnâmelerin asırlar boyunca gerek devlet bürokrasisinde gerekse de edebiyat tarihi bünyesinde özel bir yer edindiği, kültür ve edebiyatımıza katkılar sağladığı söylenebilir. Zaman zaman kıt’alarda ya da kasidelerin teşbib bölümlerinde bazen de müstakil risaleler biçiminde karşımıza çıkan fetihnâmeler, bugün artık kültür tarihimizin bir zenginliği olarak tarihteki yerini almıştır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1979, s. III/208-209; Sungurhan Eydurun, 2003, s. II/484-485; Pakalın, 1993).

Edebî metinler içinde farklı nazım biçimiyle ve uzunlukta olan fetihten bahseden birçok eser yazılmıştır. Kıvâmî’nin *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, Sinoplu Safâyî’nin *Fetihnâme-i İnebahtı ve Moton*, Sa’yî’nin *Feth-i Kal’a-i Belgrad*, Tacizâde Cafer Çelebi’nin *Mahsûre-i İstanbul Fetihnâmesi*, Bahârî’nin *Fetihnâme-i Üngürüs*, Celâlzâde Sâlih Çelebi’nin *Târîh-i Feth-i Budin*, Matrakçı Nasuh’un *Fetihnâme-i Karaboğdan*, Muradî’nin *Feth-i Kal’a-i Nova*, Nâbî’nin *Fetihnâme-i Kamanıçe* bu eserler arasında sayılabilir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1979, s. III/208-209; Sungurhan Eydurun, 2003, s. II/484-485; Pakalın, 1993, s. I/614; Canım, 2012, s. 43).

Fethiyyenin genellikle teşbib bölümünde fetihten bahseden kasideler için kullanılan bir terim olmasına rağmen Maksadî’nin incelenen şiiri bu özellikte değildir. Ayrıca fethiyye ve fetihnâme az çok farklı ise de literatürde aralarındaki fark gözetilmeden de kullanıldığı görülmektedir. Fetihnâme teriminin nazım biçimi ayırımına gidilmeden fetihten bahseden eserler için kapsayıcı ve yaygın olarak kullanılması ve üzerinde durulan kıt’a-i kebîr nazım biçimindeki şiirde baştan sona kadar Kanije Kalesi’nin fethinden bahsedilmesinden hareketle incelenen şiirin bir fetihnâme niteliği taşıdığı görülmektedir.

## 1. Kanije ve Kanije Kalesi

Osmanlıların Kanije/Kanice,<sup>1</sup> Macarların *Nagy-Kanisza*, Almanların *Gross-Kanisa* dedikleri bu müstahkem mevki, aynı isimdeki nehrin üstündedir. Kanije, Macaristan’ın batısında Transdanubya bölgesinde bulunmaktadır. Adına ilk olarak 1245 yılındaki Avusturya

<sup>1</sup> Evliyâ Çelebi, halk arasında bu kaleye çoğunlukla *Kanlıca*, *Kanije*, *Kannice* ve *Kanicce* dendiğini ama resmî kayıtlarda daha çok rastlanılan kelimenin bozulmuşu Kanije şekli olduğunu belirtir. *Kanije* kelimesinin de Freng dilinde *köpek kalesi*, *köpek hane* demek olduğunu ifade eder. Bu isimlendirmenin dayanağı olarak da şöyle bir olay nakleder: Eski zamanlarda fakir bir domuz çobanı Kanije Kalesi’nin yakınındaki Kanije Gölü içinde bir kulübe yapıp yüzlerce domuz ve köpekleriyle yaşamaya başlar. Domuzlar, Kanije Gölü’nün meşhur eğir bitkisi ile beslenip semizleşir. Bu domuz çobanı iki yüz sene yaşayıp yüz binlerce domuz satarak zengin olur ve soyundan gelenler çoğalır. Kanije Kalesi’ni ilk defa tabya gibi işte bu domuz ve köpek çobanı yaptığı için de kale, Kanije, yani *köpek hane* adını almıştır. Suyu, havası ve eğir kökü ile meşhur olan bu yer, zamanla Üngürüs banları (ban, güney slav lehçesinde küçük prens demektir. Ayrıntı için bk. Ünal, 2011, s. 85) tarafından da yapılar ilave edilerek sağlam bir set ve güzel bir kale olur (Evliyâ Çelebi, 2010, VI/s. 685).

tarihî belgelerinde *Kanizsai* şeklinde rastlanan şehrin kalesi, 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarına doğru inşa edilmiştir. Burası, adını bölgenin sahibi olan Kanizsai ailesinden almaktadır (David, 2001, s. 307). Bugün, Nagykanizsa (Büyük Kaniye) veya günlük telaffuzda Kanizsa şeklinde ifade edilen bu yer, Güneybatı Macaristan'daki Budapeşte-Zagreb karayolu üzerinde bulunan bir şehirdir. 1600'de Osmanlı Devleti topraklarına katılıp 90 yıl bu vasfı devam eden Kaniye Kalesi, 1690 yılında Habsburgların eline geçmiştir. Osmanlılardan sonra stratejik önemini kaybeden kale, 1702 yılında Habsburglar tarafından yıktırılmıştır (David, 2001, s. 308).

Görsel-1<sup>2</sup>



<sup>2</sup> 1702 yılında yıktırıldığı için fiziki olarak mevcut olmayan Kaniye Kalesi'nin olduğu arazide bugün bazı yapılar bulunmaktadır. Görsel-1 ve Görsel-2'de Kaniye Kalesi'nin olduğu arazinin bugünkü hâli görülmektedir. Fotoğraflar, <http://www.kanizsavar.hu/metszetek-kepek/116-akar-ilyen-is-lehetne.html> internet adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 19.03.2023).

## Görsel-2



Macarların elinde bulunan Zigetvar (Szigetvar), Bobofça (Babocsa) ve Kanije (Kanizsa) Kaleleri'nde bulunan askerî birlikler, bölgedeki Osmanlı garnizonuna düzenli olarak saldırılar düzenlemekte ve Osmanlı tebaası olan Macar köylerinin halklarını rahatsız etmekteydi. Başına buyruk olarak dolaşan bu grupların saldırıları, Osmanlı ordu ikmâl malzemelerinin Tuna üzerinden Budapeşte'ye taşınmasını da tehlikeye sokuyordu. Bu sebeple Zigetvar Sancak Beyi Deli Nasuh ve Tiryâkî Hasan Paşa'nın tavsiyesiyle harekete geçen Macaristan'daki askerî operasyonlardan sorumlu Sadrazam İbrahim Paşa, Bobofça ve Kanije kalelerini ele geçirmeye karar verir (Ivanics, 2002, IX/s. 687).

Avusturya'ya kadar uzanan Osmanlı topraklarının savunulmasında ve Budin yolunun emniyeti için de hayati öneme sahip olan Kanije Kalesi, Kanije Nehri<sup>3</sup> üzerinde bulunan düz adada inşa edilmişti. Bu kale, daha önceleri Tamas Nadasdy'ye aittir, onun 1568'de ölümünden sonra dul karısı, kaleyi Avusturya İmparatoru II. Maximillian'a vermiş, imparator da kaleyi yeniden inşa ettirmiştir.<sup>4</sup> Kale, daha sonraki dönemde İtalyan askerî mühendislerin tasarlamış olduğu burçlarla güçlendirilmiş olsa da en güçlü kaleler arasında yer almıyordu; çünkü taştan yapılmamış, bunun yerine çit, toprak ve keresteden inşa edilmişti. Kalenin içinde yer aldığı şehri çeviren duvarlar da çitten örülmüş, çitlerin arası toprakla doldurulduğundan kaleyi dövmekte kullanılan toprak, duvar içine gömülüp tahrip edici olamamaktaydı. Kale dışındaki yerler; birer ok atımı, nehre varıncaya kadar sazlık ve bataklıkta.

<sup>3</sup> Kanije Kalesi'nin yakınındaki nehir, *Hasan Beyzâde Târîhi*'nde Berek Suyu/Nehri şeklinde yer almaktadır. Uzunçarşılı (1988) bu suyun Drava Nehri'ne döküldüğünü belirtir (III/ s. 96; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, 625)

<sup>4</sup> Kalenin statüsü az bulunur türdendi; zira Kanije, Macaristan kraliyet ailesinin mülkünün bir parçasını da oluşturuyordu. Bu sebeple İmparator II. Rudolf'la birlikte Macaristan kralı tarafından da korunmak zorundaydı; ancak kalenin temel önemi İç Avusturya'nın savunulması konusunda sahip olduğu stratejik konumdan kaynaklandığı için Kanije, aslında Graz'da bulunan İç Avusturya Savaş Konseyi'nin yönetimi altında bulunmaktaydı (Ivanics, 2002, IX/ s. 688).

Görsel-3<sup>5</sup>Görsel-4<sup>6</sup>

Kalenin bataklıkla çevrili bir arazide olması kaleye ulaşılmasına engel olup kalenin ele geçirilmesini de zorlaştırmaktaydı. Ne siper ne de yer altından tüneller kazarak yakınına gitmek mümkündü. Bu şehrin muhasarası, lağım konulmasına ve gedik açılmasına engel olan bataklıklardan dolayı bundan önceki muhasaraların hepsinden daha zor olmuştu. Kaleye doğru güçlüklerle yaklaşılmış ve her gün yenilenmek üzere çubuklar döşenerek yollar yapılmıştı (Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, s. 245-246; Hammer, 1991, II/s. 230; Ivanics-Ress, 1999, s. 457; Ivanics, 2002, IX/s. 688).

<sup>5</sup> Görsel-3'te Kaniye'nin etrafında bahsi geçen içi toprakla doldurulmuş çitten yapılmış, kaleyi de koruyan duvarlar görülmektedir.

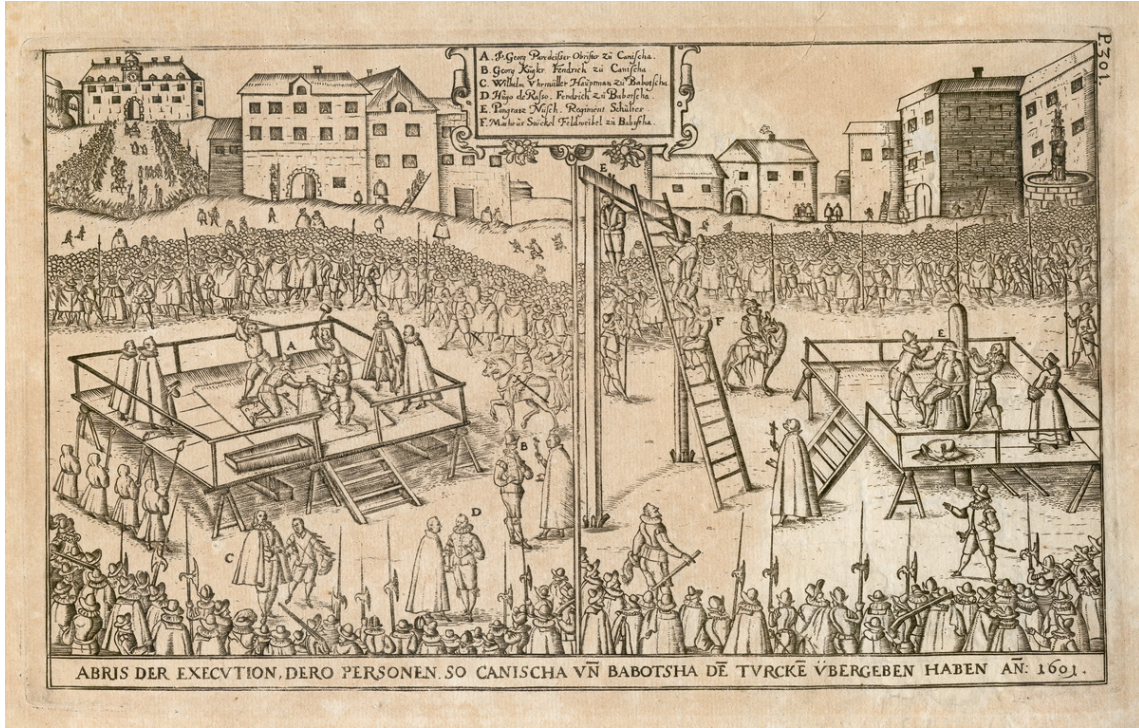
<sup>6</sup> Görsel 4'te ise Kaniye Kalesi'nin bataklık içinde bir ada üzerinde bulunduğu görülmektedir. [www.kanizsavar.hu](http://www.kanizsavar.hu) internet adresindeki Kaniye Kalesi'nin 3 boyutlu rekonstrüksiyonlarının kullanımı için eser yapımıcısı Macaristan'daki Pazirik Ltd'den izin alınmıştır.

Görsel-5<sup>7</sup>

Kanûnî Sultan Süleyman'ın üçüncü Macaristan seferi sırasında Kanije Kalesi, Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girse de bu fetih kısa süreli olmuş, kale tekrar elden çıkmıştır. Zigetvar'ın Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi ile Kanije Kalesi daha bir önem kazanmış, Habsburglar, bölgeye hâkim olmuş ve yönetimine o bölgenin meşhur kumandanı György Thury'i tayin etmişlerdir. Thury, İtalyan tipi burçlar ekleyerek kaleyi sağlamlaştırmıştır. Thury'in 1571 yılında bölgedeki Osmanlı birliklerinin pususuna düşürülüp öldürülmesinin akabinde Kanije'ye hücum edilip kaleye kısmen zarar verilmiş ise de başarılı olunamamış, kale birkaç yıl içinde öncekinden daha sağlam bir hâle getirilmiştir. Osmanlı tarihinde son derece müstahkem büyük bir kale olarak tarif edilen ve içinde 10.000 askerin bulunduğu belirtilen Kanije, Veziriazam ve Serdâr-ı Ekrem Damad İbrâhim Paşa'nın (ö. 1010/1061) ordusuna kırk günden fazla bir süre dayanmasına rağmen sonunda anlaşma yapılarak kale içindekilerin güvenlik içinde tahliyesi yapılmış; kale, Osmanlılara teslim edilmiştir. Kalesinden serbestçe çıkan Avusturyalı kumandan Georg Paradeiser, Avusturyalılarca kaleyi Osmanlılara teslim ettiği için ölüm cezasına çarptırılmıştır (Klarwill, 1925, s. 280; Ivanics, 2002, IX/s. 692).

<sup>7</sup> Görsel 5'te Kanije Kalesi'nin etrafının bataklık içindeki hâli ve bataklığın gerisinde yer alan ormanlık ve dağlık arazi görülmektedir. Macar tarih kitapları, müze ve çeşitli arşiv belgelerinde yer alan gravür/resim hâlindeki bu ve diğer görseller <http://kanizsaivar.hu/metszetek-kepek/139-metszetek-varabrazolasok.html> adresli Macaristan sitesinden temin edilmiştir (Erişim Tarihi: 19.05.2022).



Görsel-6<sup>8</sup>

Kaniye, Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra eyalet merkezi hâline getirilmiştir. Hemen tamir ettiren kale; İbrâhim Paşa tarafından içine kadı, dizdar, muhafız, zahire ve mühimmat yerleştirilerek muhafızlığı, Tiryâki Hasan Paşa'ya verilmiştir. Bu sırada Kışkumar, Berzence kaleleriyle Beç serhaddine kadar birçok kale de fethedilmiştir. Kaniye'nin fethi münasebetiyle İstanbul'da şenlikler tertip edilmiştir. İbrâhim Paşa'ya kıymetli ihsanlarda bulunmuş ve hayatta olduğu sürece veziriazamlıkta kalması hususunda bir hatt-ı hümayun gönderilmiştir. 1601 yılının 10 Eylül'ü ile 17 Kasım'ı arasında Prens Ferdinand ve müttetikleri geri almak için kaleyi kuşatma altına almışlarsa da elindeki az birliğe rağmen kale kumandanı Tiryâki Hasan Paşa'nın destansı müdafaası ile kale savunulmuş, düşman eline geçmemiştir. Tiryâki Hasan Paşa'nın *Kaniye müdafaası* Osmanlı tarihinde oldukça geniş bir şekilde yer almış, büyük yankı uyandırmış, nesilden nesile aktarılmış, nice eserlere de konu olmuştur (Aykut, 1993, s. 440; David, 2001, s. 307).

## 2. Fetihnâmenin Müellifi

Eser, son beyitte de yer verildiği üzere Maksadî mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Yapılan araştırmalarda şairin kimliği hakkında tezkirelerde bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kaynaklarda mürettep bir divanına da rastlanmayan Maksadî'nin çeşitli yazma eserlerde bazı eserleri tespit edilerek üzerinde çalışmalar yapılmıştır. *Kemâlât* adlı 2.705 beyitlik bir mesnevisi (Yavuz ve Gülmez, 2018); Yenice için 2, İştîp için 1 şehrengiz türündeki 3 mesnevisi (Öztürk,

<sup>8</sup> Kont Georg Paradeiser, Türkler tarafından kuşatılan Kanizsa (Kaniye) Kalesi'nin komutanıydı. 9 Ekim 1600'de Osmanlı'nın son taarruzunu beklemeden kaleyi Osmanlılara teslim etti. Bu nedenle askeri mahkemeye çıkarıldı ve ölüm cezasına çarptırıldı. Eşi ve çocuklarının defalarca af dilemesine rağmen 19 Ekim 1601'de Viyana'nın Hof adlı meydanın idam edildi. Kont'un önce sağ eli, sonra da başı kesildi (Klarwill, 1925, s. 280; Ivanics, 2002, IX/s. 692). Görsel 6'da Babofça ve Kaniye Kaleleri'ni Osmanlıya teslim eden kale komutanlarının halk huzurunda çeşitli şekillerdeki infazları görülmektedir. Gravrün sol tarafında, A harfi ile gösterilen Kaniye Komutanı Paradeiser'in sağ elinin ve başının kesilmekte olduğu görülmektedir.

2014a); mecmûalarda rastlanan bazı gazelleri (Yeşilbağ, 2022) şairin şu ana kadar tespit edilip hakkında yayın yapılan eserleridir.

Şairin yazdığı *Yenice Şehrengizi* için düşürdüğü tarih 1009/1600'dür (Öztürk, 2014b, 53). *Kemâlât* adlı diğer eseri de 1025/1616 yılında Sultan I. Ahmed Dönemi'nde yazılmıştır (Yavuz ve Gülmez, 2018, s. 14). Bu yayınlardan hareketle şairin 16. yüzyılın ikinci yarısında doğduğu, adının *Şükri* olup Rumeli coğrafyasında yaşadığı (Öztürk, 2014b); hatta daha net bir belirlemeyle Bosnalı olduğu, ömrünü bu coğrafyada geçirdiği ve şairin ölümünün de 17. yüzyılın ilk yarısı belki de ilk çeyreği içinde olduğu söylenebilir. Şairin ehl-i tarîk olup Emir Efendi isminde bir müşidi olduğu, onun hizmetinde bulunduğu, Emir Efendi'nin âlem-i bekâya rihlet etmesiyle de El-Hâc Muhammed Efendi isminde başka bir müşide intisap ettiği (Yavuz ve Gülmez, 2016, s. 94; Yavuz ve Gülmez, 2018, s. 14) de yine bu yayınlardan öğrenilmektedir.

Şairin *Kemâlât* adlı mesnevisinde El-Hâc Muhammed Efendi'den bahsettiği aşağıda yer verilen beyitlerden hareketle Maksadî'nin ve şeyhi El-Hâc Muhammed Efendi'in Üsküp ve Mostar civarında yaşadığı anlaşılmaktadır. Durum böyle olunca Maksadî ve şeyhinin Bosna-Hersekli olduğunu kabul etmek gerekecektir (Yavuz ve Gülmez, 2018, s. 14).

*Halîfesi 'azîzûn şeyh-i devrân  
Çü el-Hâc Muhammed kân-ı 'irfân*

*Maqâm olmuşdı aña şehr-i Üsküb  
Çü fazl ile kamu halk içre mergüb*

*Varup dergâhına sürdüm yüzümi  
Aña teslim idüben kendüzümü*

*İşigin yasanuban hizmet itdüm  
Sevüp cânım gibi hoş 'izzet itdüm (2587-2590)*

*Bu Mostâr'a nazar olsun nihâni  
Çü derc olmuş durur cümle ma'âni (2608)*

### 3. Fetihnâmenin Şekil ve Dil Özellikleri

Fetihnâme, Millî Kütüphane'deki 06 Mil Yz A 2745 numaralı şiir mecmûasının<sup>9</sup> 1b-2b sayfalarında yer almaktadır. Kaniye Kalesi'nin fethini konu alan bu şiir, kıt'a (kıt'a-i kebîre) nazım biçimiyle ve divanî hatla yazılmıştır. Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün veznindeki şiir, 53 beyittir. Eserde Kaniye Kalesi'nin fethinden safha safha bahsedilmekte ve beyitler arasında konu birliği bulunmaktadır. Beyitlerde ağırlıklı olarak fethin merhalelerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı (1-48. beyitler) şiirin farklı kişilere dualar edilerek (49-52. beyitler) son beytin ikinci mısraında da tarih düşürülerek (53. beyit) bitirildiği görülmektedir. Maksadî tarih mısraından önceki mısra da *târîh* kelimesini ve kendi mahlasını birlikte zikretmiştir. Şair, *târîh* kelimesiyle sonraki mısra da tarih düşürüldüğüne dikkati çekmiştir. Maksadî, tarih düşürdüğü mısra da (53. beytin ikinci mısraı) Kaniye Kalesi'nin fethi olan hicrî 1009 (1600) yılına *ma'nen-tam tarih* şeklinde tarih düşürmüştür:

<sup>9</sup> Kütüphane kataloğunda eser, *Divan* ismiyle kayıtlı olmasına rağmen içeriğine bakıldığında eserin bir şiir mecmuası tertibinde olduğu görülmektedir (bk. <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/1068>).

Ƙanja'nun Maƙsađı taƒşıl ile ƙıl tārıhın  
 'Ömrün olana deġin yaz okı<sup>10</sup> bunca semeri

(عمرک اولانا دگین یز اوقی بونجه سمری) h. 1009/ m. 1600

Maksadı'nın yayınlanmış diğeri eserlerinde olduğu üzere incelenen bu şiirinde de müstensihden de kaynaklandığı düşünölebilecek vezin, hat ve ifade bozukluğu gibi önemli kusurlar göze çarpmaktadır.<sup>11</sup> Eserin dilinin konuşma dili özelliğini aksettiren bir yapıda olduğu söylenebilir. Metindeki üslup ve aruz tasarruflarına bakıldığında şairin eserde fethi, fetihle yaşanan olayları anlatma amacıyla olup sanat yapma gayesi gütmendiğı görölmektedir. Şiirde oku-, okı-; Kanica, Kanca, Kanja örneklerinde olduğu gibi aynı kelimenin farklı şekillerde yazıldığı örnekler bulunmaktadır.

Metinde *bir niçe* (birkaç, birçok, pek çok), *çigzin-* (dönmek, dolaşmak), *dağı* (dahi, de, da, bile; ayrıca; daha, ve, ile), *düriş-* (gayret etmek, çarpışmak), *eyür-* (döndürmek), *ol* (o), *olar* (onlar), *şol* (şu), *yigirmi* (yirmi), gibi arkaik kelimelerin varlığı ve *alay bağlamak* (saf hâlinde dizilmek, savaş düzenine girmek), *dil almak* (düşmanın durumunu söyletme için esir almak, ele geçirmek), *putu sınımak* (gönlü daralmak, çehresi değışip bozulmak), *yan vermek* (yan çizmek, uzak durmak; arka, sırt çevirmek) gibi kalıp ifadelerin<sup>12</sup> kullanımı dikkat çekmektedir. Şiirde tarihî bir savaştan bahsedilmesi sebebiyle *alay bağlamak*, *barut*, *cebehâne*, *cenderal*, *ceng-i harbî*, *çarha*, *çeri*, *dil almak*, *karavul*, *kılıç*, *kulaguz*, *tabur*, *top/tüfeng saçmak*, *virâ vermek*, *yeniçeri* gibi askerî sözcükler bulunmaktadır. Ayrıca şiirde Kanije'nin Balkan coğrafyasında bulunması münasebetiyle *Avlona* (Avlonya), *Bosna*, *Kanica/Kanca/Kanja* (Kanije), *Megümürya* (Mekomorya), *Pojune Beç* (Pojege Beç), *Rum ili*, *Selanik* gibi Balkan coğrafyasında bulunan mekân isimlerinin kullanıldığı da görölmektedir.

#### 4. Fetihnâmenin Muhtevası

Kanije Kalesi'nin fethi, şiirde özetle şöyle anlatılır: Kanije Kalesi'ni fethetmek isteyen Osmanlı ordusu, Kanije'ye temkinle kademeli yol alarak yaklaşmıştır. Kanije, etrafı sularla çevrili bir yer olsa da kalenin içinden tüfek ve toplarla etrafa ateşler saçılır. Bu topların saçtığı ateşler; sadece insanları değil, perileri bile korkutur. Kanije'ye gelip kalenin etrafında mevzilenen Osmanlı ordusundan kaleye top atışları yapılır. Bu top atışları 29 gün sürer. Osmanlı ordusunu düşman saldırılarından korumak için güvenlik tedbirleri alma görevi, Avlonya/Avlona Beyi Ali ile Selanik Beyi Zeynel Bey'e verilir. Kale Osmanlılar tarafından kuşatma altına alınmış iken yardım için Avusturya kralının emri ile Kanije'ye düşman birlikleri gelir. Bu haber, hemen serdâra ulaştırılır. Serdâr İbrahim Paşa, Bosna Paşası'nı düşman birliklerini çevirmekle, Rumeli'den gelen askerleri de sol koldan düşmana yaklaşmakla görevlendirir. Küçük çaplı çatışmalardan sonra her iki ordu savaş yapmak üzere hazırlıklar yapar ve bir sabah her iki tarafta da savaş müzikleri çalarken savaş başlar.

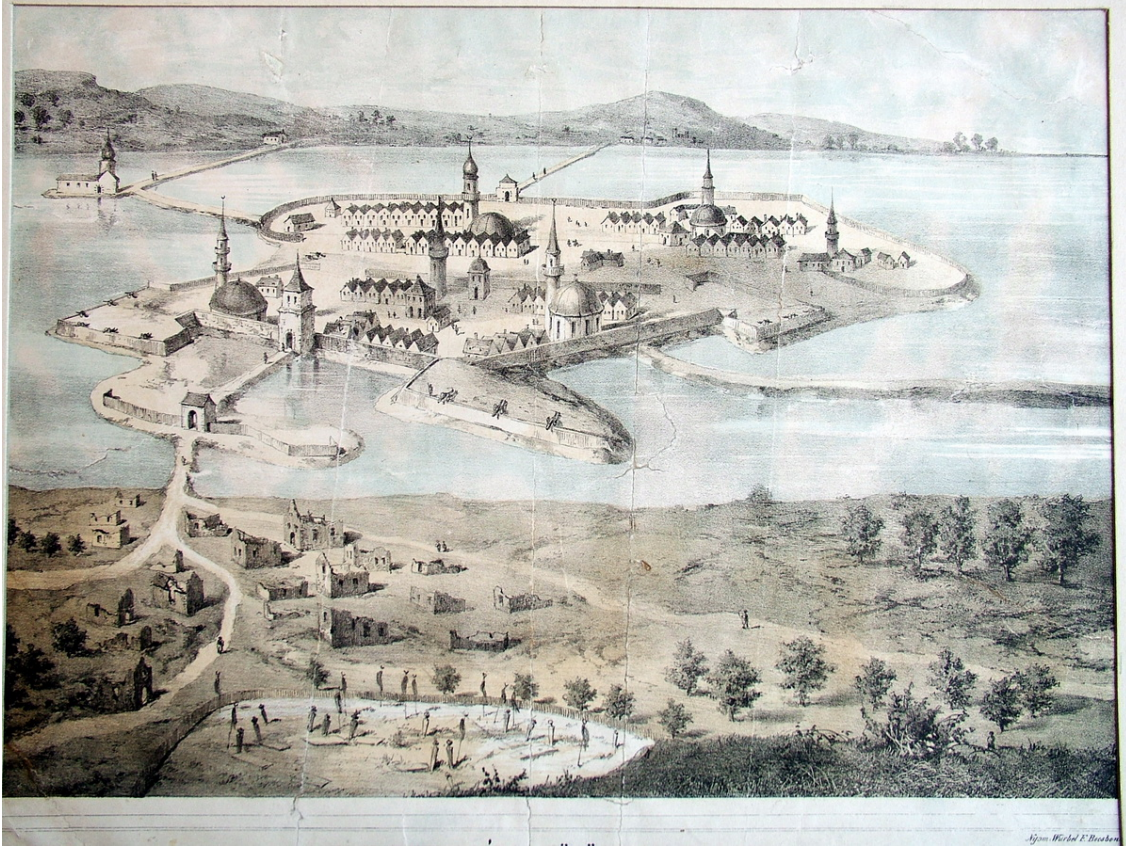
<sup>10</sup> Maksadı; *oku* kelimesini *kaf* harfinden sonra *ye* harfi ile yazmıştır. Bu harf, *vav* ile yazıldığında Kanije Kalesi'nin fethedildiğı hicrî 1009/1600 yılına ulaşılmaktadır. 48b ve 52a'da da yer alan *oku-* kelimesinin buralarda *kaf* harfinden sonra *vav* şeklinde yazıldığı görölmektedir.

<sup>11</sup> Çeviri yazılı metinde vezin kusuru olan mısralar, dipnotlarda belirtilmiştir. Bu kısımlarda vezin ve anlam uyumunu sağlamak için tarafımızdan bazı yerlerde metin tamiri yoluna gidilmiş, bu yerlerdeki müdahaleler, “[ ]” köşeli parantez işareti içinde gösterilmiştir. Emin olunmayan yerlerde kelimedden sonra “(?)” parantez içinde soru işareti kullanılmış; uzun ünlü barındıran ve vezin gereğı zihâf yapılan heceler, eğik yazılmıştır. Müellifin yürüyüş, yürüyüş (27a, 44a); Kanica, Kanca, Kanja (1a, 2a, 42a, 53a) örneklerinde olduğu gibi görölen yazım farklılıkları, metinde korunmuştur.

<sup>12</sup> Arkaik sözcükler ve kalıp ifadelerin anlamları için şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Aksoy ve Dilçin, 2009; Karadeniz, 2013; Paçacıoğlu, 2016; Şakar, 2021; Tanyeri, 1999; Zülfe, 2011.

Avusturya'dan gelen ordu, güçlü bir şekilde Osmanlıya saldırır, yeniçeri üzerine top, gülle ve tüfek mermilerini yağmur gibi yağdırır. Yeniçeriler, bu saldırıya karşı koyamayınca firar edip yakındaki ormanlık araziye doğru kaçmaya başlar. Düşman, iyice yaklaşmaktadır ve yeniçerileri düşmanın korkusu iyiden iyiye sarmıştır. Düşman, Osmanlı askerlerinin çadırlarına kadar yaklaşmıştır. Osmanlı safında savaşan diğer birliklerden sadrazamın olduğu tarafa yardıma gelmeleri için buyruldu yazılarak yardım istenir. Yardım birliklerinin getirdiği toplardan atılan güllelerle düşmanın ilerleyişi ve Osmanlı çadırlarına girmesi engellenir. Bu sırada akşam karanlığı çöker ve savaşa ara verilir. Düşman ordusu kendini güvene almak için birliklerinin etrafına çok derin hendekler kazar, hendeklerin kenarına da toplar yerleştirir. Bu şekilde yedi gün savaş devam eder.

Veziriazam; kendisine yardıma gelen Rumeli Beylerbeyi Muhammed Paşa, Kethüda Beyi ve Tatar askerlerinin de yardımıyla orduyu tekrar toparlayıp yeni bir sabahın ilk ışıklarıyla hücumu kalker. Oklar, yağmur gibi yağdırılırken bir yandan da düşmana kılıç ve teberler çalınır. Tam bu sırada Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı, Hz. Peygamber'in mucizesi ile gayb erenleri Osmanlı ordusuna yardıma katılmış gibi Osmanlı gayrete gelip hücumu kalker. Düşman, bu güçlü Osmanlı hücumuyla neye uğradığını şaşırır, korku içinde kaçmaya başlar, hatta gece karanlığının bastırmasıyla düşman ordusundaki kaçışlar artarak devam eder. Savaş gece de devam eder. Mevzileri bir bir ele geçirilen düşmanın bu mevzilerde top, tüfek, altın, gümüş neyi varsa alınır. Tatar birlikleri, kaçan düşmanı Pojega Beç'e kadar kovalar, ganimetler ele geçirip Kanije'ye geri döner. Yardım için kralın emriyle Avusturya'dan gelen ordunun Osmanlı birlikleri tarafından yenilip ülkelerine dönmesi ile Kanije Kalesi kumandanı büyük bir korkuya kapılır. Kanije Kalesi'ndeki düşman; yaşanan olumsuz durumlara rağmen kaleyi teslim etmez, buradan savaşmaya devam eder. Osmanlı birlikleri etrafı bataklık olan bu kaleye bir türlü istediği gibi ilerleyip kaleyi ele geçiremez. Ancak kale içindekiler de yardım için gelen birliğin geri gidişlerinden ümitsizliğe kapılır. Üstelik Kanije Kalesi'nde büyük bir patlama olup kalede büyük bir yıkım olması, erzakın azalması ve ancak Osmanlılarla anlaşılıp kale teslim edilirse canlarının kurtulabileceğini düşünmeleri gibi sebeplerle Kanije kale komutanı, kale burcuna teslim bayrağının dikilmesi emrini verir. Böylelikle Osmanlı ordusu, zor bir işi başarmış, çekilen çilelerden sonra Kanije komutanı ile anlaşılarak kale teslim alınmış, günlerdir beklenen fetih gerçekleşmiştir. Fethin nişanesi olarak bölgedeki bir kilise camiye çevrilir. Müezzinler, burada ezan okurlar. Camide sultan adına hutbe de verilir. Şiirde Kanije Kalesi'nin fethi sırasında yaşanan olaylar burada bitirilir ve dua faslına geçilir. Allah'a hamd, Resul'üne salat ve selam edilir. Padişaha hep zaferler nasip olması için niyazda bulunulur. Ardından vezirlerin, beylerin, gazilerin ömürlerinin uzun, mutluluklarının daim, kılıçlarının keskin olması Allah'tan istenir. Maksudî, Allah'ın Osmanlı askerlerini de korkudan ve hatadan emin kılması için dualar eder, son beytin ikinci mısramında Kanije Kalesi'nin fethine tarih düşürerek şiirini tamamlar.

Görsel-7<sup>13</sup>

### 5. Fetihnâmedeki İfadeler ile Tarihî Kaynaklardaki Bilgilerin Mukayesesi

Veziriazam ve Serdâr-ı Ekrem İbrahim Paşa, kasım ayı sonlarında Belgrad Kışlağı'na varmış, serhad boylarındaki ahâliyi memnun edip onların teveccühünü kazanmak için icraata girişmiştir. Osmanlının müşfik yaklaşımı neticesinde bölgedeki Hristiyan tebaa, Osmanlı idaresini arzular hâle gelmiştir. Hatta bazı küçük kalelerin muharebe yapılmadan Osmanlılara teslim edildiği bile olmaktadır. Serdâr, bu içtimai icraatın siyasî ve askerî neticelerini toplamak için 22 Haziran 1600'de Belgrad'dan hareket etmiştir. Emrinde İstanbul'dan gelen Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa maiyetindeki yeniçeri, topçu, cebeci kuvvetleriyle Kırım'dan Gazi Giray'ın bir akrabasının kumandasında gönderdiği birkaç bin kişilik Tatar süvari birliği de bulunmaktadır. Serdâr'ın hedefi Estergon olmasına rağmen Baranyavar'da bir düşman kuvvetini imhâ eden Beylerbeyi Tiryâkî Hasan Paşa ile Essek'te (Ösek) buluşunca bundan vazgeçilir. Tiryâkî Hasan Paşa, Beç yakınlarında Avusturya ordusunun bir kolunu yok etmiştir. 22 Ağustos günü Essek'e gelindiğinde burada İbrahim Paşa, bir harp meclisi toplar. Mecliste Tiryâkî Hasan Paşa, Budin yolunun emniyeti için Bobofça ve Kanije kalelerinin alınmasını teklif eder. Sadrazam İbrahim Paşa, bu teklifi kabul eder ve Kanije'nin fethine karar verilir. 5 Eylül'de üç günlük bir kuşatmadan sonra Bobofça Kalesi teslim olur. Bir hafta sonra da Kanije Kalesi önüne gelinerek kuşatmaya başlanır (Aksun, 1994, I/s. 445-446; Danişmend, 1972, III/s. 203).

<sup>13</sup> Görsel-7'de kubbeli ve hilal şeklindeki alemlî minareli yapılar, cami olmalıdır. Görselin ön kısmında şahidelerinin yapısıyla Osmanlıya ait olduğu anlaşılan mezarlar da görülmektedir.

*Sürdi menzil-be-menzil irişüp Kanica'ya  
Kurup ordu-yı hümâyünü bir gün ileri* (1)<sup>14</sup>

Kanije'nin etrafında büyük bir göl bulunmaktadır.<sup>15</sup> Her yandan kaleye ancak ok ulaşabilmektedir. Gölün çevresinde büyük dağlar ve ormanlar bulunmaktadır. Çevresi bataklık olan Kanije Kalesi'nin kuşatmasında çok zorluk çekilmiştir (Aksun, 1994, I/s. 446; Peçevî, 1982, II/s. 218). *Hasan Beyzâde Tarihi*'nde Kanije Kalesi ve etrafı şöyle anlatılmaktadır: Kanije Kalesi, taştan değil, çitten örülmüştür. Etrafı tamamen bataklıktır ve birçok yerinde zemin sağlam değildir. Çitten olan etrafındaki duvarı toprakla doldurulmuş olup kaleleri yıkmakta kullanılan topraklar, ona tesir etmeyip etrafındaki hendekler derin, kaleye gidilen yol da gayet dardır. Bataklıktan geride Osmanlı ordusu dört tarafına toprak kurup kaleyi toprakla dövse de top gülleri, çitten duvarlara gömülüp kalmakta, kaleye zarar verememektedir (Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, III/s. 625).

*Fi'l-meşel Kanca mâhî gibi dutup şuda karar  
İki nehr içre durur varmağa yoç kurı yiri*

*Zâhiri şu [ise] bâtını anuñ nâr-ı şerâr  
Yağar insâni şu dem tağılıcağ zerreleri*

*Topları çevreye ejder gibi açmış dūdman  
Vehm ider na' resine anuñ ins ü peri* (2-4)

Görsel 8<sup>16</sup>



<sup>14</sup> Beyitlerin yanındaki sayılar, beyitlerin incelenen şiirdeki sıra numaralarını belirtmektedir.

<sup>15</sup> Bu göl, *Naîmâ Târîhi*'nde Balaton Gölü olarak anılmaktadır (bk. Naimâ Mustafa Efendi, 1967, II/s. 245).

<sup>16</sup> Görsel 8'de beşgen bataklık bir zemin üzerindeki Kanije Kalesi ve kalenin farklı yönlerinde mevzilenecek top açışları yapan Osmanlı birlikleri görülmektedir.

Kaniye Kalesi, güneydoğu cephesinden yani Sektuar Kapısı yönünden günde 400-500 atımla 14 gün kadar dövülmüş; fakat sadece bu yönden bir sonuç alınamayacağı anlaşılacak karşı yakadan da kalenin toprakları dövülmesine karar verilmiştir (Ersever, 1986, s. 12; Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, s. 246).

*Cünd-i İslâm kırup menzil iki cânibde  
Dögmege başladı hem kaşrı şehûn topçıları  
Yetirüp diğkati itmâma ‘asâkir cümle  
Dögdiler kal’ayı yigirmi tokuz gün eyüri* (5-6)

Batalıkta mevzilenen ve ilerleyebilmek için zemine hasırlar döşenerek kale dibine kadar yollar yapılmış; bunların devamlı değiştirilmesi mecburiyetinde kalınmış, kalelerin ele geçirilmesinde çok önemli olan lağımlar; Kaniye Kalesi’nin çevresinin bataklık olması sebebiyle açılmamıştır (Aksun, 1994, I/ s. 446). Peçevî, kale etrafındaki gölü aşmak için bir iki adam taşıyabilecek sağlamlıkta çubuktan çitler örülerek mümkün olduğu kadar çok sayıda *lese* denen bir çeşit alet yapıldığından ve gölün/batalığın üzerine döşendiğinden bahseder. Bol bol odun getirilerek leselerin üzerine dağlar gibi yığıldığını, bunların Kaniye Kalesi ile İslâm askeri arasında perde görevi de gördüğünü ifade eder. Böylelikle Osmanlı ordusu kalenin yakınlarına kadar ulaşmaya çalışmıştır (Peçevî, 2005, s. 91-93; Peçevî, 1982, II/s. 218).

Osmanlı askeri; zor arazi şartlarının üstesinden gelip kaleye doğru güçle ilerlemeye uğraşırken yağmurlu bir havada, bir seher vakti aniden kalenin çevresindeki dağlık arazide bir düşman birliği görülür. Bu birlik, Kaniye Kalesi’ndekilere yardım için gelen düşman ordusudur. Kaleyi kurtarmak için kırk bin kişilik bir kuvvetle yardıma gelen bu Avusturya birliği, Loren Dukası Philippe Emmanuel Mercoeur kumandasındadır. Kumandan, aslında Türklerin üstün kuvvetleriyle umumi bir savaşa girişmekten kaçınmak niyetindedir. Ancak birkaç kere iki kuvvet arasında savaş olmuş, bunlarda İbrahim Paşa, 14 top ve 3000 adamını kaybetmiştir (Hammer, 1991, II/s. 230; Osmanlı Ansiklopedisi Tarih/Medeniyet/Kültür, 1993, s. 208).

*Bu taraftan yitişüp geldi ‘asâkir-i la’in  
Cenderâl emr-i kıral ile re’is-i gebri  
Ceng-i harbî çalınup iki taraftan ‘asker  
Oldılar cenge müheyyâ dürişüp çin seheri  
Karavul beglerine çatdı savaş oldu tamâm  
Gönderüp top u tûfengini kulağuz ileri  
Gâzîler karşı durup eylediler hûm hücûm  
Niceler ser virüben bir niçeler aldı seri* (13-16)

Düşman birliği, önce Osmanlı ordusuna karşı üstünlük kurar. Hatta bazı yeniçeri askerleri mevzilerini terk edip kaçmaya başlar. Veziriazam İbrahim Paşa; yeniçerilerin firar ettiğini görüp askeri durdurmak için çabalasa da fayda vermez. İbrahim Paşa; kendi yanındaki üç dört yüz kadar silahlı askeri ile saldırıya geçer; ancak düşman üzerlerine yağmur gibi top ve tüfek ateşi yağdırır. Buna rağmen İbrahim Paşa ve yanındakiler, ilerlemeye devam eder. Birçok asker bu esnada şehit olur.

*Galebe eylediler ‘asker-i küffâra hemîn  
Yan virüp Bosnalınun<sup>17</sup> üzerine düşdi çeri*

<sup>17</sup> Kâtip Çelebi, İbrahim Paşa’nın Bosnalı olduğunu belirtir (Kâtip Çelebi, 2016, I/s. 266).

*Yeñiçeri o maħalde idi ağası ile  
Şaçdılar top [u] tūfeng redd için ehl-i behrī*

*Mümkin olmadı muķābil olalar küffāra  
Başladı irmege hem tūğ-i ‘adūnuñ ħazeri*

*Dāħil-i ħayme olunca buları sürdi revān  
Pāymāl oldı o dānīde niçe yeñiçeri* (17-20)

Düşman, yeniçerilerin bozulup savaştan kaçmasını bir taktik sanarak yeniçerileri takip etmez. Ancak ilerleyişini sürdürür ve Osmanlı birliklerinin mevzilendiği yerdeki çadırlara kadar yaklaşır. Bu zor durumda Serdâr İbrahim Paşa, dört kıt’a buyruldu yazdırıp birini Rumeli, birini Anadolu Beylerbeyine, birini Muhammed Kethüdaya birini de topçibaşıya gönderip:

“Küffâr-ı hâksâr; el-ân, serdâr üzerinde olup çadırlara duhûl mertebesindedürler. Kemâl-i sür’atle, vusul bulmak gereksiz.” diye savaşın farklı yerinde olan birliklerden kendi bulunduğu yere desteğe gelmelerini ister. İlk önce Anadolu Emirü’l-Ümerâsı Sofu Sinân Paşa eyaleti askeri ile yardıma gelir, ardından Muhammed Kethüda seçkin askerleri ile yardıma yetişir. Tatar askerlerden oluşan birliğin çabasıyla da düşmanın Avusturya’dan gönderilen ikmâl ve erzaklarına saldırılar ve yağmalar yapılır; bu şekilde düşmanın asker ve moral gücü yanında ikmâl gücü de kırılır. Ayrıca sadrazama yardıma gelen kuvvetlerle düşmanın ilerleyişi de engellenir. Diğer yandan savaştan kaçıp çadırlarına girerek buradan çıkmayan yeniçeriler, çadırlarından çıkarılıp savaşmaya ikna edilmeye çalışılır. Bir kısım yeniçeri, ağaları aracılığıyla ikna edilip savaşa katılsa da büyük bir kısmı çadırlarından çıkmaz (Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, III/s. 630-633; Ivanics, 2002, IX/s. 693).

*Şeref irişdi yine şarķ-ı hidāyetden hem  
Kutlu gün toğdı ziyā şaldı cihāna seheri*

*Cem‘ idüp ‘asker-i İslām’ı vezīr-i a‘zam  
Taburı bozmağa himmet kıilup ‘azm itdi çeri*

*Rum’li beglerbegisi ya‘nī Muhammed Paşa  
‘Askerin düzdi alay bağladı vardı ileri*

*Kethüdā Beg daħı ‘azm itdi [ki] bir cānibden  
Kafadāri Rum ili’nūñ kamu güzīdeleri*

*Bir tarafdan yürüyüş eyledi cünd-i Tatar  
Tīr-i bārān idüben geçdi kemān ħamleleri*

*Mevc urup baħr-i muħiṭ gibi cünūd-ı İslām  
Akdı Nīl gibi ki ħarķ ide ehl-i behrī* (23-28)

Düşman askerleri Osmanlı birliklerinin saldırısına engel olabilmek, kendilerini güvene alabilmek için çok derin hendekler kazmış, bunların etrafına da büyük toplar, yerleştirmiştir. İslâm ordusundaki askerler, bu derin hendekleri geçemezler hatta Alacahisar Beyi, bu hendekleri aşmaya çalışırken şaklozla<sup>18</sup> şehid edilir (Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, s. 634).

*Evvel [ol] çevreye ħandaķ kazuban ‘asker-i şūm  
Yidi gün yidi gice özge şavaş itdi çeri* (22)

Osmanlılar, sekiz gün sekiz gece kaleyi kuşatmaya bir yol bulamayıp sadece uzaktan taciz ateşleri ile yetinirler. Kanije Kalesi’ndekilere destek için gelen birlik, cephe gerisindeki

<sup>18</sup> Eski topların bir çeşididir. Şakaloz, Çakaloz da denir. Bu top, şahî zarbazenden büyük, prankıdan küçüktür. (Geniş bilgi için bkz. Sertoğlu, 2015, s. 499; Demlikoğlu, 2019, s. 118)



yardıma kuvvetine Tatar hücumlarıyla ciddi erzak ve cephane sıkıntısı çeker. Osmanlı'nın toparlanıp saldırıları da eklenince sekiz gün geçtikten sonra, yağmurlu bir sabah kaleye yardıma gelen Avusturya ordusu, yenilgiyi kabul edip geldikleri memleketlerine doğru yanlarında yükleriyle kaçmaya başlar. İslâm askerleri bunları takip ederek kılıçtan geçirirler (Topçular Kâtibi Abdülkâdir Efendi, 2003, I/s. 291-292).

*Ķablady zulmet [ü] dehşet bulary küfri gibi  
Putlary şındy hemân başlady kaçmağa geri  
Kıç tobyn atdy yüzi döndy muhaqqak geri  
Giceden kaçmağa başlady bozıldı maqary  
Aldılar toblarını vü cebeĶânelerini  
Yağmalandy tabur içinde ne var sım ü zeri  
Ķâziler şubĶa deĶin Ķovdy firâr-ı şūmı  
Kesdiler ekşerini kimi Ŷutuldy diri  
Nice cân aldı murâdın nicesi oldy şehîd  
Nicerler Ķâzi keser kâfiri ehl-i behrî  
Cümle şehbâze Ķidâ oldy cünüd-ı küffâr  
Ķılıc altında gözün açmağa yoĶ zehreleri  
Pojune<sup>19</sup> Beç'e varınca kaçanın Ķovdy Tatar  
Kişverin yağmalady geldi Ķanımetle beri  
İşbu Ķâl ile bozıldı hele tabur-ı la'în  
Pâyemâl eyledi ĶaĶ şol ehl-i şerr[ler]i* (32-39)

Kaniye Kalesi'ndeki düşman birliğine yardıma gelenlerin kaçışlarına *Seyâhatnâme*'de şöyle deĶinilir: Sadrazam İbrahim Paşa, derya gibi askerleriyle kale altındaki küffarın taburuna göz açtırmayıp 7 gün 8 gece tabur cengi ederler. Sonunda küffarın taburunda kırıla kırıla az kalan askeri, bir gece Mekemorya (Mekomorya) taraflarına kaçarlar (Evliyâ Çelebi, 2010, VI/s. 685).

*Tâli'i ferĶundedür serdâr-ı 'âlî-Ķadriñ  
Himmet ile Megümürya'ya<sup>20</sup> doĶındy nazary* (41)

O gün, düşman taburları iyiden iyiye bozular. Yardım için gelen destek birliğinden mahrum kalsa da Kaniye Kalesi'ndeki düşman, teslim olmaz ve kaleyi savunmaya devam eder.

*Ķanica begine hem düşdy ziyâde dehşet  
Gözi önünde bozuldy tabury şūr u şeri  
Yidi Ķat Ķaşr-ı bedenden daĶı ceng itdi la'în  
Virmedi Ķaşrı şavaş itdi anuñ cümle neferi  
Olmady yürüyüş itmekle müyesser fethi  
Suyı ile ise yoĶ çâre girile içeri* (42-44)

<sup>19</sup> Bu yer, Kaniye yakınlarındaki Pojega Beç olmalıdır. Pojega veya Hırvat imlâsı ile Pozega; Orta Slovenya'da Tuna Nehri'ne dökülen Sava ve Drava Irmakları arasındaki bölgede yer almaktadır. 1540'ta Budin, 1580'de Bosna, 1600'de Kaniye beylerbeyliklerine bağlanmıştır. 1545'te, 300-350 hane kadardır. Müslüman muhafızlar ve Hristiyanlar vardır. 1561'de ise Müslüman ve Hristiyanların beraber yaşadığı bu yerde ikisi cami, beşi mescid isimli 7 Müslüman mahallesi olduğu kayıtlıdır. Azap mahallesindekilerle birlikte 467 hane mevcuttur (Geniş bilgi için bk. Göyünç, 1999, s. 324-325).

<sup>20</sup> Bugünkü Hırvatistan'ın kuzeyinde, Mura ve Drana Nehirleri arasında kalan, merkezi Cakovec olan bölgeye verilen addır. Kelimeye tarihi kaynaklarda Mekomorya, Mekemorya, Mekamorya şekillerinde de rastlanabilmektedir (Geniş bilgi için bk. Şenlik, 2017, s. 87).

Çatışmalar esnasında her iki taraf da esirler ele geçirir. Düşmana esir düşen Türk askerleri kale içindeki barut deposuna yakın bir yere hapsedilir. 24 Eylül'de kaledeki Türk esirlerden bazıları kale içindeki bin kantardan fazla olan barut deposunun kapısının açık olduğunu fark eder, eşsiz bir kahramanlık örneği sergileyerek düşmanın barut deposunu ateşe verirler. Büyük bir patlama olur, bu patlamada Türk esirler de şehit olur. Kale içindeki barut deposunun patlatılması ile yüzlerce düşman askeri ölür, kalenin bir kısmı hasar alır, bu olayla düşman askerinin cephane ve silah gücüne büyük bir darbe indirilir (Aksun, 1994, s. 446; Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, I/s. 246). Bu hadise, *Peçevî Tarihi*'nde özetle şöyle anlatılır: Yüce Allah bir şeyin olmasını murad ettiğinde o anda her şey yolunda gider, her iş kolayca meydana gelir. Hiç akla gelmezken kalenin barut mahzenine ateş düşüp havaya uçtu<sup>21</sup> ve nice melun da canını yitirdi. İşte bu olay, Allah'ın inayeti, Hz. Peygamber'in apaçık bir mucizesi idi ve birçok Macar kâfiri de hiç zahmet çekilmeden yok edildi (Peçevî, 1982, II/s. 219; Peçevî, 2005, s. 93). İsmail Hami Danişmend, barut deposunun 15 Rebiü'l-evvel 1009/24 Eylül 1600 Pazar günü kuşluk vaktinde Türk esirler tarafından ateşlenerek 170 kadın ve çocuk esirle beraber havaya uçurulduğunu, kale içindeki düşman birliğinin büyük bir can kaybına uğradığını, kaledeki iki kule ile birçok yapının yıkılıp kaleyi savunan düşman birliklerinin barutsuz kaldıkları için tüfekte ateş etmeye mecbur kaldığını ifade eder (Danişmend, 1972, III/s. 205).

*Nâgehân nâr-ı kazâ barutını küffârûñ  
Virdi iħrâka bilinmedi nedendür eşeri* (45)

Sonunda kale içindeki düşman birliklerinden olan Macar zümresi, teslim razı olmuş; Nemçe (Avusturya) zümresi ise önce itiraz etse de sonra onlar da bu fikri uygulamaya ikna edilmiştir. Böylelikle cephaneliği havaya uçan, Mercoeur Dükü Philip Emmanuel von Lothringen'in kaleyi kurtarmak için giriştiği teşebbüs de fayda getirmeyince kale içindekiler, can korkusuna düşüp teslim olunursa hayatta kalınır düşüncesiyle 13 Rebiü'l-âhir 1009/22 Ekim 1600 Pazar günü Osmanlı ordusu düşman üzerine hücumla kalkacağı sırada, kaleden gelen âman sadası dört bir yanı kaplamış, kale kapısı üzerine beyaz vire sancağı dikilmiştir. Böylece düşmanın *virâ*<sup>22</sup> yolunu tercih ettiği, kale komutanı Georg Paradeiser'in kaleyi Osmanlıya bırakmaya razı olduğu anlaşılır. Peçoğlu Koca Sinan Çavuş, *virâ* görüşmeleri için kaleye girer. *Virâ* kâğıtlarını alıp verdikten sonra, ertesi gün kale teslim alınır. Kaledekiler, kethüda yanlarına katılarak emniyetli bir şekilde Morova İskelesi'ne götürülür, canlarına ve yanlarında

<sup>21</sup> Tarihî kaynaklarda Kanije Kalesi'ni kuşatma altına aldıktan kısa bir süre sonra Kanije Kalesi'ndeki barut deposunda patlama olduğu (24 Eylül 15 Rebiü'l-evvel Pazar), bu hadise ile cephaneye gücü bitme noktasına gelen Kanije Kalesi'ndeki düşman birliğinin bunun üzerine Avusturya'dan yardım istediği, bundan sonra yardım birliğinin geldiği (28/29 Rebiü'l-evvel Cumartesi/Pazar) bilgisi yer alırken (bk. Danişmend, 1972, III/s. 205; Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, I/246, s. 247), Maksadî'nin incelenen şiirinde Kanije Kalesi içindeki düşman cephaneliğinin patlamasının kale içindekilere yardım için gelen düşman birliğinin püskürtülüp kaçmasından sonra olduğu ifade edilmektedir. Tarihî bazı kaynaklarda söz gelimi *Hasan Beyzâde Tarihi*'nde ise bu patlama hadisesinden hiç bahsedilmemektedir (bk. Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, III/s. 623-639). İncelediğimiz kıt'a-i kebirde, edebî bir metin olması sebebiyle Kanije'nin fethindeki olay sıralaması beyitlerin delaletiyle şiirin anlatımına paralel olarak yapılmıştır.

Maria Ivanics, barut kulesinde olan ve barut stokuna çok büyük zarar veren bu büyük patlamanın gece bir sonraki gün için askerî malzemeler hazırlanırken dikkatsizlik sonucu ortaya çıkan bir kaza neticesinde olduğunu ifade eder ve yukarıda zikredilen Türk esirlerin girişiminden hiç bahsetmez (Ivanics, 2002, IX/s. 689). Evliyâ Çelebi ise *Seyâhatnâme*'de Kanije'nin fethine değindiği bir yerde kaledeki bu patlamadan şöyle bahseder: Kanije gazileri metrise girip kaleyi döerken Allah'ın işi Kanije'nin iç kalesindeki baruta ateş isabet eder, kalenin tüm duvarları ve nice bin cengâver kefereleri havaya uçurur (Evliyâ Çelebi, 2010, VI/s. 685).

<sup>22</sup> Kalenin müzakere ile teslimi yerinde kullanılan bir tabirdir. Kuşatma altındaki kalenin teslimini görüşmek için içeriden biri dışarıya ya da kuşatanlardan biri kale içine girerek teslim şartlarını görüşür, iki taraf anlaşığı takdirde kale kuşatanlara teslim edilirdi. Kelimeye kaynaklarda *virâ ile teslim*, *vire ile feth itmek* ya da *vire* şeklinde de rastlanmaktadır (Pakalın, 1983, III/s. 595; Ünal, 2011, s. 721; Yılmaz, 2010, s. 688).

götürdükleri mallarına hiçbir zarar verilmeden memleketlerine yollanır. Sadece kaledeki cephaneye ve toplar, Osmanlılar tarafından alınır. Kaledeki eşyalarını taşımak için kendilerine deve sürüleri verilir. Kaledekilerin eşyalarını hatta tavuk, kaz, tekne ve beşiklerini dahi develere yükleyip beraberlerinde götürmelerine müsaade edilmiştir. Böylelikle Kaniye Kalesi, 40 gündün fazla süren bir mücadeleden sonra teslim alınmış olur. Ertesi gün Rebiü'l-âhırın on dördü pazartesi günüdür. Bütün İslâm askerleri alaylar bağlar. Seher vakti kalenin anahtarı, serdâr-ı âlişâna teslim edilir (Peçevî, 1982, I/s. 220; Peçevî, 2005, s. 95; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, s. 636; Danişmend, 1972, III/s. 205; Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, s. 249-250; Zinkeisen, 2011, III/s. 435).

*Müte `ellim oluban begleri havfile hazîn  
Virâ virdi ki halâş eyleye cânı vü seri* (46)

Kale içine Cebecibaşı, Topçubaşı ve Muhammed Kethüda girip cephaneyi ve topları zapt ettiler. Elli bir kıt'a büyük top ve yirmi beş kıt'a zarben kayda geçirilmiş ve fethin sembolü olarak da âdet olduğu üzere kale içindeki kilise cami yapılarak ilk cuma namazı burada kılınmıştır. Osmanlı birlikleri tarafından teslim alınan Kaniye, beylerbeylik merkezi yapılarak muhafazası Hasan Paşa'ya bırakılmıştır. Kale onarılıp güçlendirilmiş, asker yerleştirilmiş, erzak ve mühimmat da kaleye konmuştur (Kâtip Çelebi, 2016, I/s. 191).

*Deyrini cāmî' idüp virdi mü `ezzinler ezân  
Oğudî huḫbe-i sulṫânî nice `âkıl eri* (48)

Kaniye Kalesi'nin fethini haber vermek için Piyade Mukabelecisi Hammâmcızâde Abdî Efendi İstanbul'a gönderilir. Hasan Beyzâde Ahmed Paşa (ö. 1046/1636-37), inşâsıyla fetihnâme yazılır. Civar memleketlere ulaklar ile sevinçli haber ulaştırılır. Kaniye'nin fethinden sonra Kiş, Komar, Berzence ile nice kaleler, köyler feth ve teshîr olunur. Buralara ümerâ, kadî, muhafız ve askerler tayin edilir. Fetih haberi padişaha ulaştığında üç gün üç gece İstanbul'da şenlikler yapılır. Diğer yerlerde de şenlikler yapılması buyrulur. Müjdeli haberi padişaha getiren Hammâmcızâde Abdî'ye müjdesi karşılığında defter emâneti vazifesi, fetih birliğinin başındaki kumandan Serdâr İbrahim Paşa'ya da hil'at, kemer, hançer, tiğ, mücevher, süslü otağlar, pahalı hediyeler gönderilip ölünceye kadar sadrazamlık makamında kalacağı bir hatt-ı hümayun ile bildirilir. Savaşta başarı gösteren bütün beylerbeyilere, askerlere, ümerâyaya şemşir (kılıç) ve hil'at gönderilir. Hatta vak'ayı nakleden Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, gaza fetihnâmesini yazması sebebiyle kendisine de hil'at ve şemşir gönderildiğini ifade etmiştir. Fetihden sonra yöre halkına da iyi davranılır, onların zahireleri ve ihtiyaçları tedarik edilir. Halkın hiçbir eksiği kalmamasına özen gösterilir. İyi muamele ve istimâlet ile savaşçı düşmanlar itaat eder, böylece yirmi bine yakın düşman, Osmanlıya tabi olur (Naîmâ Mustafa Efendi, 1967, s. 251-252; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, 2004, III/s. 637; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 2016, s. 728).

## 6. Çeviri Yazılı Metin

[1b]

## fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Sürdi menzil-be-menzil irişüp Kanica'ya<sup>23</sup>  
Kurup ordu-yı hümâyünü bir gün ileri
2. Fi'l-meşel Kanca<sup>24</sup> māhī gibi dutup şuda karar  
İki nehr içre durur varmağa yok kurı yiri
3. Zâhiri şu [ise] bâtını anuñ nâr-ı şerâr<sup>25</sup>  
Yağar insâni şu dem tağılıcağ zerreleri
4. Topları çevreye ejder gibi açmış dūdman  
Vehm ider na' resine anuñ ins ü peri
5. Cünd-i İslâm kurup menzil iki cânibde  
Dögmege başladı hem kaşrı şehün topçıları
6. Yetirüp diğkati itmâma 'asâkir cümle  
Dögdiler kal' ayı yigirmi toğuz gün eyüri
7. Emr olunmuş iki beğe [ki] karavulcu ola  
Hıfz ide 'askeri irmeye 'adunuñ hazeri
8. Avlona<sup>26</sup> Beği 'Alî ile Sal' anîk Beği hem  
İsm[i] Zeynel Beg anuñ nağd-i 'alidür nazarı
9. Bir güzün beğ[i] dur[ur] 'âli cenâbı dehrün  
Şaklamaz dîn yolına cân ile başını viri
10. Çigzinür şem' -i 'asâkiri çü pervâne-şifât  
Hıfz idüp himmet ile bād-ı belâdan feneri
11. Dil alup aldı peyâm irdi cünüd-ı küffâr  
Virdi serdâr-ı 'âlî-şâna muhağğak haberi
12. Bosna Paşası'nı çarhâya mu' ayyen kıldı  
Rum ili'nün açup 'anğaları şol kolda peri
13. Bu taraftan yitişüp geldi 'asâkir-i la' in  
Cenderâl emr-i kıral ile re'is-i gebri
14. Ceng-i harbî çalınup iki taraftan 'asker  
Oldılar cenge müheyyâ dürişüp çin seheri

<sup>23</sup> Metinde Kanije; *Kanica* (1a, 42a), *Kanca* (2a), *Kanja* (53a) olarak farklı şekillerde yazılmıştır. Kanije için bu farklı yazımların Evliya Çelebi'nin *Seyâhatnâme*'de değindiği *Kanije* kelimesinin farklı şekildedeki söylenişlerinden kaynaklandığı düşünülebilir (Ayrıntı için bk. Evliya Çelebi, 2010, VI/s. 685). Çeviri yazılı metinde bu farklılıklar korunmuştur. Mısradaki vezin bozuktur.

<sup>24</sup> Metinde *Kanca* şeklinde yazılan kelimenin bağlamdan hareketle Kanije olduğu anlaşılmaktadır.

<sup>25</sup> Metinde *şerârdur* yazılan kelime, vezin gereği *şerâr* şeklinde okunmuştur.

<sup>26</sup> *Avlonya* şehri metinde *Avlona* şeklinde geçmektedir.

15. Karavul beglerine çatdı savaş oldu tamām  
Gönderüp top u tüfengini kulağuz ileri
16. Gâzâler karşı durup eylediler hüm hücüm  
Niceler ser virüben bir niçeler aldı seri
17. Galebe eylediler ‘ asker-i küffāra hemīn  
Yan virüp Bosnalınuñ üzerine düşdi çeri
18. Yeñiçeri o maħalde idi ağası ile  
Şaçdılar top [u] tüfeng redd için ehl-i behrī
19. Mümkün olmadı muķābil olalar küffāra  
Başladı irmege hem tiğ-i ‘ adūnuñ hāzeri
20. Dāhīl-i hāyme olınca buları sürdi revān  
Pāymāl oldu o dānīde<sup>27</sup> niçe yeñiçeri
21. İnķitā‘ buldı ‘ asākir irişüp zulmet-i şām  
Ayrıilup gün giceden berd-i şitādan eviri
22. Evvel [ol] çevreye hāndaķ kazuban ‘ asker-i şūm  
Yidi gün yidi gice özge savaş itdi çeri
- [2a] 23. Şeref irişdi yine şarķ-ı hidāyetden hem  
Kutlu gün toğdı ziyā şaldı cihāna seheri
24. Cem‘ idüp ‘ asker-i İslām’ı vezīr-i a‘ zam  
Taburı bozmağa himmet kıilup ‘ azm itdi çeri
25. Rum’li<sup>28</sup> beglerbegisi ya‘ mī Muħammed Paşa  
‘ Askerin düzdi alay bağladı vardı ileri
26. Keṭhūdā Beg daħı ‘ azm itdi [ki] bir cānibden  
Kafadarı Rum ili’nün kāmū güzīdeleri
27. Bir taraftan yürüyüş eyledi cünd-i Tatar  
Tīr-i bārān idüben geçdi kemān hāmleleri
28. Mevc urup baħr-i muħīṭ gibi cünūd-ı İslām  
Akdı Nīl gibi ki ğarķ ide[ler] ehl-i behrī
29. Cümle begler kıilup ihāta melā‘ in taburın  
Gālib oldılar urup kāfire tiğ u teberi
30. Merkez-i kuṭb-ı cihān u yitişüp ğayb-i ricāl  
Mu‘ ciz-i Aħmed ü hem irdi Hūdā’nuñ nazarı
31. Kāfirūñ başına cihān füzūn oldu dar  
Düşdi ‘ Osmānlınuñ üzerine hāvf u hāzeri

<sup>27</sup> Dānī; yakīn, karīb, nezdīk anlamındadır (Hüseyn Remzi, 2018, s. I/530).

<sup>28</sup> Metinde *Rum ili* yazılan kelime, vezin gereği *Rum’li* şeklinde okunmuştur.

32. Kābladı zulmet [ü] dehşet buları küfri gibi  
Putları şındı hemān başladı kaçmağa geri
33. Kıç tobın atdı yüzi döndi muḥakkaḳ geri  
Giceden kaçmağa başladı bozıldı maḳarı
34. Aldılar toblarını vü cebeḡānelerini  
Yağmalandı ṭabur içinde ne<sup>29</sup>var sīm ü zeri
35. Ġāzāler şubḡa degin ḳovdı firār-ı şūmı  
Kesdiler ekşerini kimi ṭutuldı diri
36. Nice cān aldı murādın nicesi oldı şehīd  
Niceler ġāzā keser kāfiri ehl-i behrī
37. Cümle şehbāze ġidā oldı cünūd-ı küffār  
Ḳılıc altında gözin açmağa yoḳ zehreleri
38. Pojune Beç'e<sup>30</sup> varınca ḳaçanın ḳovdı Tatar  
Kışverin yağmaladı geldi ġanīmetle beri
39. İşbu ḡāl ile bozıldı hele ṭabur-ı la<sup>c</sup>in  
Pāymāl eyledi Ḳaḳ şol ehl-i şerr[ler]i
40. Cünd-i İslām'a refāhiyyet irişdi Ḳaḳ'dan  
Her kişi itdi şafā şād oluban ehl-i ferī (?)
41. Ṭālī<sup>c</sup> i ferḡundedür serdār-ı 'ālī-ḳadriñ<sup>31</sup>  
Himmet ile Megümürya'ya doḡındı nazarı
42. Ḳanica begine hem düşdi ziyāde dehşet  
Gözi öñinde bozuldı ṭabur-ı şūr u şeri
43. Yidi ḳat ḳaşr-ı bedenden daḡı ceng itdi la<sup>c</sup>in  
Virmedi ḳaşrı şavaş itdi anuñ cümle neferi<sup>32</sup>
44. Olmadı yürüyüş itmekle müyesser fetḡı  
Suyı ile ise yoḳ çāre girile içeri
45. Nāgehān nār-ı ḳazā barutını küffāruñ  
Virdi iḡrāḳa bilinmedi nedendür eşeri
- [2b]
46. Müte'ellim oluban begleri ḡavfile ḡazīn  
Virā virdi ki ḡalāş eyleye cānı vü seri
47. İşbu ḡāl ile fütūḡ oldı bu ḳaşr-ı ra<sup>c</sup>nā  
Def<sup>f</sup> idüp zulmeti meh atdı ṭulū<sup>c</sup> çin seheri
48. Deyrini cāmi<sup>c</sup> idüp virdi mü'ezzinler ezān  
Oḳudı ḡuṭbe-i sulṭānı nice 'āḳıl eri

<sup>29</sup> Metinde *ne kim* yazılan kelime, vezin gereği *ne* şeklinde okunmuştur.

<sup>30</sup> Metinde *Pojune (?) Beç* şeklinde yazılan kelime, Kaniye yakınlarındaki *Pojega Beç* adındaki mekân olmalıdır.

<sup>31</sup> Mısradaki vezin bozuktur.

<sup>32</sup> Mısradaki son kısımda vezin aksamaktadır.

49. Minnet Allāh'a Resūl'e şalavāt ile selām  
Pādişāha vire Hāḡ dā'imā feth u zaferi
50. Vüzerāsına daḡı Hāḡ 'ömür ü devlet vire<sup>33</sup>  
Beglerinüñ de mu'azzez ola zāt-ı güheri
51. Ġāzāler deşt-i şecā' atde ola daḡı muḡīm  
Keskin ola ḡamunuñ himmet-i ḡiḡ u teberi
52. Dā'im ehil-i cihāduñ oḡurum evşāfın  
Şaḡlaya ḡavf u ḡaḡā[da]n Hūdā ehl-i seferi<sup>34</sup>
53. Ḳanja'nuñ<sup>35</sup> Maksadī' tafşıl ile ḡıl tārīḡin  
'Ömrüñ olana deḡin yaz oḡı bunca semeri

## 7. Sonuç

Tarihî olay olarak Tiryâkî Hasan Paşa'nın kendisinden katbekat fazla sayıdaki Avusturya ordusunu 1601'de mağlup ederek Kanije'yi kahramanca savunması, Kanije Kalesi'nin fethinden daha çok bilinir. Oysa öncesinde Kanije Kalesi'nin Bosnalı Damad İbrahim Paşa tarafından fethi de kalenin müstahkem bir konumda olmasından dolayı az bir başarı değildir. Bu fetih için Hasan Beyzâde Ahmed Paşa'nın mensur olarak yazdığı fetihnâme bilinmekte iken Maksadî'nin Kanije Kalesi'nin fethini kıt'a-i kebîre nazım biçimiyle manzum olarak işlediği bir eser, bu çalışma ile gün yüzüne çıkarılmış olmaktadır.

Kanije Kalesi'nin fethini anlatan şiirde de olduğu üzere tarih manzumelerinin tarihî metinlerde deḡinilmeyen hususlara ayrıntılarıyla ver vermeleri açısından önemli olduğu görülmektedir.

Tarihî kaynaklarda zorluḡundan bahsedilen Kanije Kalesi fethinin incelenen şiirde de deḡinilen hususlar ve yer verilen ayrıntılardan hareketle uzun süren meşakkatli bir süreçten sonra gerçekleştiği gözler önüne serilmektedir.

Eldeki bilgilerden yola çıkılarak 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısında ve Balkan coğrafyasında yaşadığı anlaşılan Maksadî'nin yaşadığı zaman ve mekânın tarihî olaylarına yazdığı şiirden hareketle ilgisiz kalmadığı söylenebilir. Şiirde anlatılan olayların yer ve kişi isimlerinin tarihî gerçeklerle örtüştüğü görülmüştür. Olaya bu vukufiyet, Maksadî'nin de fethin şahitlerinden olabileceğini akla getirmektedir.

İncelenen fetihnâmede fethin ayrıntılı dile getirilmesinden hareketle Kanije Kalesi'nin fethinin toplum ve şairler üzerinde tesirli bir hadise olduğu anlaşılmaktadır.

Maksadî'nin Kanije Kalesi'nin fethinden bahseden şiirine bir mecmûada rastlanması, sayfaları arasında tespit edilip gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen esere yer vermesi sebebiyle mecmûaların ve mecmûa çalışmalarının önemini göstermektedir.

İncelenen şiirde deḡinilen bir husus olarak düşman birliğinin mukavemetini gören yeniçerilerin mevzilerinden kaçıp çadırlarına girmeleri ve savaşmaya yanaşmamaları, II. Mahmud'un 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasından çok önceki bir dönem olan 1600'lerde

<sup>33</sup> Mısrada vezin bozuktur.

<sup>34</sup> Mısrada vezin bozuktur.

<sup>35</sup> Metinde Kanija; Kanca, *Kanja* ve *Kanica* olarak farklı şekillerde yazılmıştır. Yazımlara sadık kalınmış deḡişiklik yapılmamıştır.

bile bu ocakta itaatsizlik ve bozulmaların yaşanmakta olduğunu tüm açıklığıyla göstermektedir. Buradan yola çıkılarak tarih ve edebiyatın iç içe olduğu ve tarihî hadiselerin mümkünse edebî eserlerle paralel okunmasının ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Metin tamiri ile kısmen giderilmeye çalışılan incelenen şiirdeki imlâ ve vezin sorunlarının eserin yeni bir nüshası ya da Maksadî'nin divanının bulunmasıyla yapılacak yeni çalışmalarla kesinliğe kavuşturulması temenni edilmektedir.



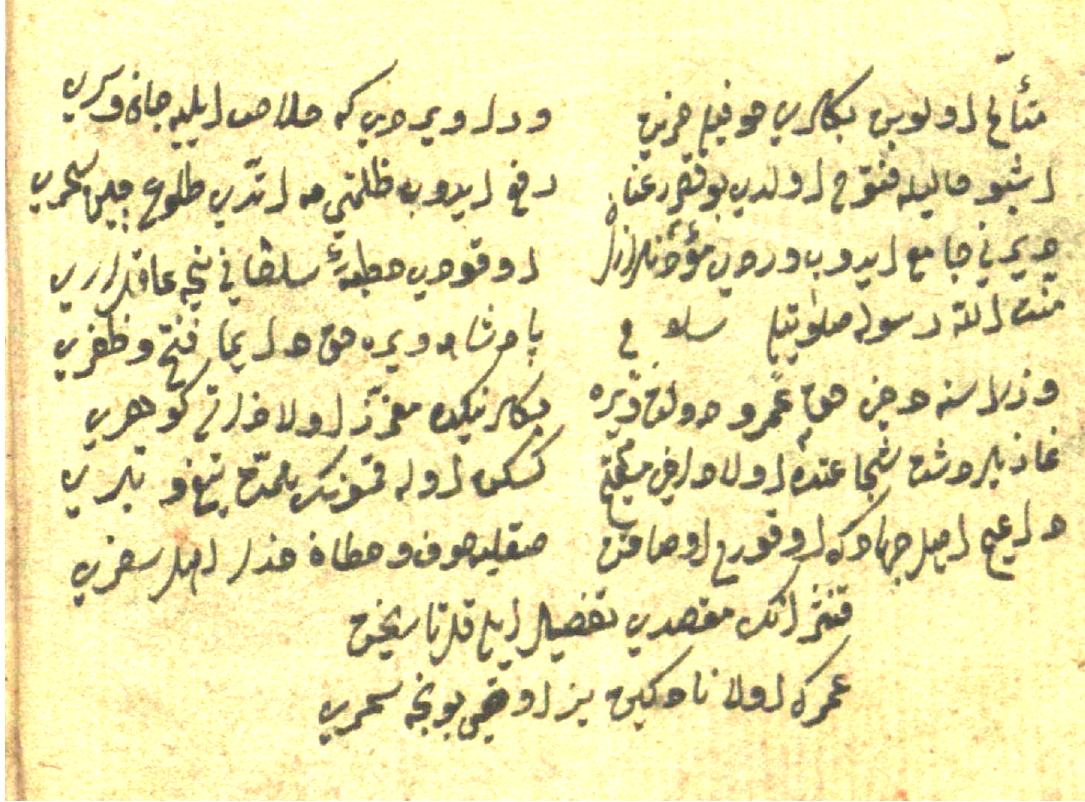


[2a]

شرف لبیشینه شرفا هدرینه  
 چه لبیوه عسکله سلا بر وزیر اعظم  
 بوی لبیوه بکار بکیر یعنی محمد پاشا  
 کندی کبروه عنع انیر بر جاننده  
 بر طرندزه بود بیوشن لبیوه بند ناماد  
 موه لودوب بجر خط کیر جنونو سلا  
 علم بکار لبیوه لعاظم ملا علی طابوریا  
 مرکز قلب جهان و بنشوب غیب رجاه  
 کافر که پند جهان لافروزه لودیر ورار  
 قلمی ظلمه و حشخ بولار بر کفری کیر  
 بیه طوبی لدر بر یوزیر و وزیر خلق کیر  
 لدر بار طوبی برین وجه ها نای برین  
 غازی بر صبح کیر جو و درین فردا شو برین  
 بیجه جه لدر بر مراد برین بی بر اولدیر بلبلد  
 جم شهابازه منال و لدرین جنود کفاد  
 بودونه بی در بری خان قو و درین تانار  
 لاشبو حالید بود لدرین هله طابور یعنی  
 جند لسله و فایسته لبی شدرین عقده  
 طابورین فتنه در سردارها قدر کن  
 قیحا کنر بکنع و و شدرین زیاده و مشتخ  
 بید قفر برنده و عن جنک لدر بر لوبی  
 لودلدرین بود و یوشن لبیوه کیر شدرین  
 ناکاهه نار قضا بار و تین کفاد رک

فونلوه طوغندین ضیا صلبر جهان لکیر  
 طابوریه بوز ماغنه حقه قیلوب عنع لدرین جری  
 عسکریه و زهره لایا باغلبی و لاروبه لایا  
 قضا در برین دویا لیلکیت موقوزیه لدرین  
 تیوار افادید برین کجده کماه علم لدرین  
 لدرین بند کیر که عنقا لدرین اهل بیاریه  
 غایب لودلدرین لدر بر کافره تیوه تدرین  
 معراجهدوم لدر برین خدر لکن نظر بر  
 ه و غندی عناه لیکله زبرین خوف و غندی  
 بوتلار برین غندی عناه بانلدرین جماعه کیر  
 کجده حقیقه بانلدرین بوزلد بر موقوزیه  
 بفالندیر طابور لایکیت نه کچ در برین و زبرین  
 کدیر اکثرینه کیمه طولدرین درین  
 بیجار خازیر کسر کافریه اهل بیاریه  
 قلم لنتق کوزیر لجمه یوقا نهم لدرین  
 کتور برین بفالدرین کلد بر غیقتل برین  
 یا حال لیدرین صوح شوله اهل شریه  
 هر کتن لدرین صفا شاه اولوبن اهل فرجه  
 مقتدر کومور یا به و قندی نظر بر  
 کوزیر روکنه بوزلد برین طوبی که شور و شریه  
 و برمد بر فقر صورش لدرین لکن جم لغزه  
 صوبی لدرین یوق چاره کیریم لدرین  
 دیوبه لدرین بیلمد بر ندر لدرین

[2b]



### Kaynaklar

- Akkuş, M. (2007). *Klâsik Türk şiirinin anlam dünyası edebi türler ve tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Aksoy, H. (1995). Fetihnâme. *İslâm ansiklopedisi*. C. 12, İstanbul: TDV Yayınları, 470-472.
- Aksoy, Ö. A ve Dilçin, D. (2009). *Tarama sözlüğü*. C. 1-8, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksun, Z. N. (1994). *Osmanlı tarihi, 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aydemir, Y. (2003). Fethiyye. *Türk dünyası ortak edebiyatı Türk dünyası edebiyat kavramları ve terimleri ansiklopedik sözlüğü*. C. 2, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Aykut, Ş. N. (1993). Damad İbrahim Paşa. *İslâm ansiklopedisi*, C. 8. İstanbul: TDV Yayınları, 440-441.
- Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı Lugatı asırlar boyu târihi seyri içinde Misalli Büyük Türkçe sözlük*, C. 1. İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi.
- Canım, R. (2012). *Divan edebiyatında türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2007). *Orhun Yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı Ötüken Türkçe sözlük*. C. 2, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Danişmend, İ. H. (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi kronolojisi*, C. 3. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- David, G. (2001). Kaniye, *İslâm ansiklopedisi*, C. 24. İstanbul: TDV Yayınları, 307-308.

- Demlikoğlu, U. (2019). 18. Yüzyılda Erzurum kalesinde bulunan toplar ve malzemeleri, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, 119-131.
- Dinç, B. (2005). *Peçevî tarihi (25b-284a metin, dizin, özel adlar sözlüğü)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi TAE.
- Dîvân-ı Maksadî*. Millî Kütüphane. Ankara. 06 Mil Yz A 2745, DVD No: 143 (Erişim Tarihi: 01.05.2022)
- Ersever, H. Z. (1986). *Kaniye savunması ve Tiryaki Hasan Paşa*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
- Evliyâ Çelebi. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi: Podgoriçe, İştib, Vidin, Peçoy, Budin, Üstürgon [Estergon], Ciğerdelen, Macaristan, Öziçe, Taşlıca, Dobra-Venedik, Mostar, Kaniye*, haz. Seyit Ali Kahraman, 6. Kitap C. 2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fetihnâme (1979). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*. C. 3, İstanbul: Dergâh Yayınları, 208-209.
- Göyünç, N. (1999). Potega i Pozestina u sklopu Osmanlijskog carstva (1537-1691). *Osmanlı Araştırmaları*, C. 19, 322-326.
- Hammer, J. V. (1991) *Osmanlı tarihi*. çev. Mehmet Ata, haz. Abdülkadir Karahan, C. 2, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hasan Beyzâde Ahmed Paşa. (2004). *Hasan Bey-zâde Târîhi*, haz. Şevki Nezihi Aykut, C. 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hüseyin Remzi (2018). *Lügat-i Remzî*. haz. Ali Birinci, C. 1, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Ivanics-Ress, M. (1999). Osmanlı-Habsburg savaşlarında Kırım Tatarlarının rolü. *Osmanlı*, ed. Güler Eren, C.1, Ankara, 456-464.
- Ivanics, M. (2002). Dönemin resimlerinde Avusturya takviye kuvvetlerinin Kaniye'ye yürüyüşü, çev. Nasuh Uslu, *Türkler*, C. 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 686-694.
- Karadeniz, Ü. (2013.) Silahşorluğa Dair Önemli Bir Kaynak: Anonim Silahşorluk Risalesi. *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, S. 38, 1-16.
- Kâtip Çelebi. (2016). *Fezleke* [osmanlı tarihi (1000-1065/1591-1655)]. haz. Zeynep Aycibin, C. 1, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Kökligiller, A. (2000). *Açıklamalı, örnekli edebiyat sözlüğü*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Klarwill, V. V., (1925). *The fugger news-letters: being a selection of unpublished letters from the correspondents of the house of fugger during the years 1568-1605*. London: John Lane The Bodley Head Ltd.
- Naîmâ Mustafa Efendi. (1967). *Târîh-i Naîmâ*. çev. Zuhuri Danışman, C. 1, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- Osmanlı Ansiklopedisi Tarih/Medeniyet/Kültür*. (1993). Kaniye'nin fethi ve müdaafası. C. 3, İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2014a). Maksadî'nin Yenice ve İştib (İştib) şehrengizleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 51-80.
- Öztürk, M. (2014b). Maksadî, *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/maksad> (Erişim Tarihi: 23.06.2022).

- Paçacıoğlu, B. (2016). *VIII.-XVI. Yüzyıllar arasında sözcük dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. C. 1-3, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Peçevî İbrahim Efendi. (1982). *Peçevi tarihi*. haz. Bekir Sıtkı Baykal, C. 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Redhouse, J. W. (2016). *Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye*. haz. Recep Toparlı vd., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sertoğlu, M. (2015). *Osmanlı tarih lügatı*. İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî. (2016). *Solakzâde tarihi*. haz. Halit Atlı, sad.Vahid Çabuk, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Sungurhan Eydurhan, A. (2003). Feth/Fetih, *Türk dünyası ortak edebiyatı Türk dünyası edebiyat kavramları ve terimleri ansiklopedik sözlüğü*. C. 2, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Şakar, S. Ö. (2021). *Eski Türkiye Türkçesinin deyimler sözlüğü*, İstanbul: Dün Bugün Yarın yayınları.
- Şenlik, A. Ş. (2017). *Tiryâkî Hasan Paşa Gazavât-nâmesi ve Bazı Filolojik Notlar*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tanyeri, M.A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Topçular Kâtibi Abdülkâdir Efendi. (2003). *Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*. haz. Ziya Yılmaz. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tulum, M. E. (2023). Manzum fetihnâmelerin tarihî kaynak değeri. *Kadim Dergisi*, 5, 1-17.
- Ünal, M. Ali (2011). *Osmanlı tarih sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Yaşaroğlu, M. K. (2020). Molla Gürânî, *İslâm ansiklopedisi*. C. 30, İstanbul: TDV Yayınları, 248-250.
- Yeşilbağ, S. (2022). Divan şâiri Maksadî ve şiir mecmûalarında tespit edilen gazelleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29, 1517-1541.
- Yavuz, O. ve Gülmez M. (2016). Bosnalı bir şair: Maksadî. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi (Ines International Academic Research Congress)*, 03-05 Kasım 2016, s. 4191- 4200.
- Yavuz, O. ve Gülmez M. (2018). *Maksadî Kemâlât (inceleme-metin-dizin tıpkıbasım)*. Konya: Palet Yayınları.
- Yılmaz, F. (2010). *Osmanlı tarih sözlüğü*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı tarihi (II. Selim'in tahta çıkışından 1699 Karlofça andlaşmasına kadar)*. C. 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ünal, M. A. (2011). *Osmanlı tarihi sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı imparatorluğu tarihi (1574-1623)*. çev. Nilüfer Epçeli ve Kemal Beydilli, C. 3, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Zülfe Ö. (2011). *Şiirin izinde sözün gölgesinde Osmanlı şiirinde kelimeler, kavramlar, deyimler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

### İnternet Kaynakları

<http://kanizsaivar.hu/metszetek-kepek/139-metszetek-varabrazolasok.html>

(Erişim Tarihi 03.05.2023).

<https://pazirik.artstation.com/projects/oqzOL> (Erişim Tarihi: 22.08.2022).

<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/divan/1068> (Erişim Tarihi 01.05.2022).

### Extended Abstract

In ancient times, during when states were not as aware of each other as they are today, the news of conquest was announce with in or outside the country with the intention of bringing happiness to allies and concern to enemies. For this purpose, conquest news, especially regarding new territories annexed to Islamic lands, was written in the form of poems or prose called fetihnâmes and sent to various places. Fetihnâmes encompassed not only the decrees and letters of sultans announcing the conquered lands but also a literary genre that provided information about the conquest. In our literature, artists have composed numerous works in this genre due to the conquest of various regions.

In this article, firstly the terms fetih (conquest), fethiyye (conquest poem) and fetihnâme are explained. Then, information gathered from historical sources about Kanije and the conquest of Kanije Castle is presented. Introduction information about the poet of the poetry (kıt'a), Maksadî, is provided, followed by an analysis of the formal characteristics of the kıt'a. The content of the poetry is summarized, and a comparison between the poetry and historical sources is made using examples from the kıt'a. The end of the study includes the transcript text of the work and its original pages.

With this article, it is attempted to demonstrate that the conquest of Kanije Castle, which took place in the reign of Sultan Mehmed III (d. 1012/1603) and was captured by Grand Vizier Damad İbrahim Paşa in 1600, was a significant event. Furthermore, it aims to show that the work written by Hasan Beyzâde Ahmed Paşa in prose form regarding the conquest of Kanije Castle is not the only *fetihnâme* written for this event. It also seeks to illustrate how history and literature are connected in the poetry that narrates this historical event.

The lands conquered in the Ottoman-Islamic and other Islamic states, victory-announcing letters and decrees, and the historical and literary works depicting these conquests are generally referred to as *fetihnâme*. Fetihnâmes can be primarily divided into two groups: decrees or letters of significance issued by the sultan or important figures in the state, and literary texts that narrate the conquest of a place. Although there are certain differences among literary texts with various names like *gazavatnâme*, *zafernâme*, *beşâretnâme*, *tehditnâme*, *Selîmnâme* and *Süleymânnâme* with this article, it is attempted to demonstrate that the conquest of Kanije Castle, which took place in the reign of Sultan Mehmed III (d. 1012/1603) and was captured by Grand Vizier Damad İbrahim Paşa in 1600, was a significant event. Furthermore, it aims to show that the work written by Hasan Beyzâde Ahmed Paşa in prose form regarding the conquest of Kanije Castle is not the only *fetihnâme* written for this event. It also seeks to illustrate how history and literature are connected in the poetry that narrates this historical event.

The lands conquered in the Ottoman-Islamic and other Islamic states, victory-announcing letters and decrees, and the historical and literary works depicting these conquests are generally referred to as *fetihnâme*. Fetihnâmes can be primarily divided into two groups: decrees or letters of significance issued by the sultan or important figures in the state, and literary texts that narrate the conquest of a place. Although there are certain differences among literary texts with various names like *gazavatnâme*, *zafernâme*, *beşâretnâme*, *tehditnâme*, *Selîmnâme* and *Süleymânnâme* that are related to conquest, these genres are generally similar in content and are often intertwined without sharp distinctions.

Kanije Castle, defined as a great and powerful fortress in Ottoman history, withstood the army of Grand Vizier Damad İbrâhim Paşa for more than forty days. However, it eventually surrendered to the Ottomans after a treaty. The Ottomans adhered to the treaty, and the people within the fortress returned to their homes freely. In 1601, Georg Paradeiser, the Austrian fortress commander, was sentenced to death by the Austrians for surrendering the fortress to the Ottomans.

### Poet of the Fetihnâme

The work is written by a poet who used the nom de guerre Maksadî. There is no information about the poet's identity in the collection of biographies (tezkire). Maksadî, who does not have a complete divan in the sources, has been studied by various scholars based on the described works in different manuscripts. Based on these publications, it is understood that the poet was born in the second half of the 16<sup>th</sup> century, his name was Şükri, and he lived in Rumelia or more precisely, he was from Bosnia and lived in the Balkans. It is known that the poet was a member of a Sufi order and had a sheikh named Emir Efendi. After the death of Emir Efendi, he had another sheikh named El-Hac Muhammed Efendi.

### Form and Language Characteristics of the Fetihnâme

Fetihnâme can be found on pages 1b-2b of the poetry collection numbered 06 Mil Yz A 2745 in the National Library. This poetry, which deals with the conquest of Kanije Castle, is written in the verse form of kıt'a and in divanî script. The poem in the meter fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün has fifty-three couplets. It is observed that the poet does not strictly adhere to the classic structure of the kıt'a, but he concludes it with a traditional prayer. In the sections other than the prayer, the poet narrates the events of the conquest in detail. Similar to Maksadî's other published works, this kıt'a also contains errors in meter, writing, and narration.

### Content of the Fetihnâme

Arriving at Kanije and settling around the castle, the Ottoman army first fired cannons at the castle from different directions. These shells lasted for twenty-nine days. While the castle was under siege by the Ottomans, enemy troops arrived in Kanije on the orders of the king to help the castle. After small-scale clashes, both armies make preparations for war and one morning the battle begins. The enemy troops rained cannons, cannon balls and musket balls on the janissaries. Unable to withstand the onslaught, the janissaries desert and flee into the nearby woods. The enemy is getting closer and the janissaries are extremely afraid of the enemy. Some janissaries fled the battlefield and hid in their tents. The enemy is close to the tents of the Ottoman soldiers. Cannon balls fired from the cannons brought by the relief troops prevented the enemy from advancing and entering the Ottoman tents. The battle continued in this way for seven days. The Ottomans became energized and went on the offensive. The enemy was surprised by this powerful Ottoman offensive and began to flee in fear and confusion, and even after nightfall, the enemy army's fleeing continued to increase. The battle continued into the night. One by one, the enemy positions were captured and all the enemy equipment was taken from them. Tatar troops chased the fleeing enemy troops as far as Pojega Beç, captured booty and returned to Kanije. The commander of the Kanije Fortress was greatly frightened when the army coming to help was defeated by the Ottoman troops. The enemy in Kanije Castle does not surrender the castle despite the bad situation and continues to fight. However, those inside the castle despair at the retreat of the troops coming for help. Moreover, there was a big explosion in the Kanije Castle and the supplies and ammunition in the castle decreased. Thinking that they could save their lives if they made a deal with the Ottomans and surrendered the castle, the enemy troops inside the castle finally surrendered the castle to the Ottomans by making a treaty. Thus, the Ottoman army succeeded in a difficult task and the castle was surrendered in agreement with the commander of Kanije.

### Comparison of the Information in the Fetihnâme and Historical Sources

It is seen that the plot described in Maksadî's conquest poetry is largely similar to the events that took place in the conquest of the castle in history books, and the names of the places and people mentioned in the event are also compatible with those mentioned in the sources. This situation shows that literary works should be taken into consideration alongside historical sources since they include aspects of historical events that are not included in books and some detailed information.